Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 261 (10553) | 1977 чылдың ноябрь 4, пятница | 1925 чылда үнделдеттинген | Өртээ 2 коп.

Тиилелгелиг Октябрь революциязының сорук кииричизи болгаш организакчызы, коммунизм дээш демиселге ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан.)

ЛЕНИННИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ — КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ

Кремльдиң Съездилер ордузунга байырлыг хурал

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралы ноябрь 2-де эртенгиниң 10 шакта Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга ажыттынган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков** оларны чыылганнар бут кырынга тура диңмиттиг, үргүлчүлеңдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүну, СЭКП ТК-ның секретары **М. А. Суслов** ажыткан.

«Улуг Октябрь болгаш кижи төрелгетенниң депшилгези» деп илеткел кылыры-биле СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневке** сөс берген.

Байырлыг хуралдың киржикчилери болгаш аалчылар бут кырынга туруп, эш Л. И. Брежневке диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген.

Илеткелдиң түңнел сөстерин чыылганнар диңмиттиг, үр үзүктелбес адыш часкаашкыны-биле уткаан. СЭКП-ге, ооң Төп Комитединге алдар болдурган йөрээлдер, «Ура» дээн кыйгылар чаңгыланып турган.

Ооң соонда байырлыг хуралга санал беришкиннери болгаш байыр чедиришкиннери эгелээн.

1914 чылдан бээр СЭКП кежигүну, февраль болгаш Октябрь революцияларының киржикчизи **Н. П. Богданов** чыылганнарга бир дугаарында чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелин бистер шуптувус ханы сагыш-сеткил хайнышкыны-биле дыңнадывыс деп, ол чугаалаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын илеткелде онза тодаргай, сагыш-сеткилди хайныктырып келир кылдыр көргүскен-дир. Чаа чыл санаашкынын 60 чыл мурнунда ажыткан совет улустуң маадырлыг чорувуң өндүр улуун илеткелде канчаар-даа аажок күштүг-биле тодараткан.

Бистер, партияның хоочуннары, эш Л. И. Брежневтиң илеткелин сагыш-сеткилдиң онза хайныгышкыны-биле хүлээп алдывыс. Хоочуннар дугайында Леонид Ильичиниң чылыг сөстери бистиң мырыңай чүректеривисте сиңди.

Ленинчи партияның тугувуң адаа-биле революстуг демиселге киришкен кижилерге доктаамал сагыш салыышкыны болгаш кичээнгейи дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин оратор илергейлээн. Эрткен маадырлыг үе сагыш-бодалга катап-катап кирип келир-дир деп, Н. П. Богданов уламчылаан. В. И. Ленин-биле ужуражышкыннар эң-не чырыткылыг, эртим сактыышкыннар болуп хевээр арткан. Большевиктер партиязының чүвени баш бурунгаар көөр мерген угааның чоруу, баштыңчының генийн демиселдиң болгаш тиилелгелерниң шын оруун айыткан. Төөгүлүг кыска хуусаада бистиң Төрээн чуртувус чүс-чүс чылдар-биле деңнежир орукту эрткен, күчүлүг социалистиг күрүне болу берген.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин совет кижилер амыдыралга кайы хире чаңгыс эптиг-биле болгаш кодурлуушкунуу-биле, тура-соруктуу-биле база мергежилдии-биле боттандырып турарын, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чаа-чаа бедиктерни оларның кайы хире хей-аъттыг-биле чедип ап турарын көргеш, кижиниң чүрээнге өөрүшкү долуп кээр-дир. Партияның хереэ—чоннуң амыдыралчы хереэ дээрзин ол бүгү тодаргай бадыткап турар.

Совет улустуң амыдыралында ийи эң улуг болуушкунну чарылбас харылзаалыг бо байырлалдыг хүнде онзалап демдеглээри күзенчиг-дир деп, оратор чугаалаан. В. И. Ленинниң удуртулгазы-биле ажылдап кылган баштайгы Совет Конституцияны Советтерниң V Бүгү-россия съездизи 1918 чылда бадылавышаан, күш-ажылчы чоннуң эрге-чагыргазын хоойлужуткан, улуг эчис сорулганы —социализмни тургузарын чарлаан. Ол өндүр улуг эчис сорулганы чедип алган турар үе келир, ынчангаш совет улустуң мурнунга чаа, улам-на канчаар-даа аажок улуг сорулгалар тургустунар дээрзинге бистер, съездиниң киржикчилери бүзүреп турган бис. Октябрьның 60 чыл оюнуң бүдүүзүнде хүлээп алган ССРЭ-ниң чаа Конституциязы аңгы чок коммунистиг ниитилелди тургузарын Совет күрүнениң дээди эчис сорулгазы кылдыр салган. Улус эрге-чагыргазының, социалистиг демократияның болгаш ёзулуг гуманизмниң принциптериниң тиилелгезин ол бүгү делегейниң мурнунга бүзүрелдии-биле көргүскен.

Ленинчи херектиң, революцияның хереэниң тиилелгезин Конституцияда быжыглааны, коммунистиг даартагыже бистиң чүткүлүвүстү быжыглааны дээш партияга, ленинчи ТК-га, эргим Леонид Ильич Силерге большевиктиг четтирдивис.

Индирде — чыылганнарның чылыы-биле уткааны ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш **Эдвард Герек.** Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюу—ол дээрге бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң ниити байырлалы-дыр деп, ол чугаалаан. Эрткен 60 чыл дургузунда кижи төрелгетенниң чедип алган бүгү чүүлдери, ооң бүгү депшилгези Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези-биле, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң тургустунганы-биле болгаш хөгжүлдези-биле, ооң политиказы-биле чарылбас холбашкан.

Октябрь революциязы кижиниң эргелерин боттандырарынга төөгүлүг эргиде болган. Коммунистиг шимчээшкин бодунуң тугунга кижиниң хостаарының лозуңун бижээн деп, оратор демдеглээн. Чогум-на социализм чурттарында хамааты бүрүзү бодунуң даартагы хүнүнге бүзүрелдиг болуп, бүгү-ле социал эргелерни, кижиниң бүгү талалыг сайзыраарының болдунар аргаларын ажыглап турар. Чогум-на бистиң чурттарывыста эрге-чагырга чоннуу, материалдыг база угаан-бодалдың үнелиг чүүлдери боттарының холдары-биле тургузуп турар кижилерниң болуп турар.

Ажылчы чоннарның эргелериниң болгаш хосталгаларының эң-не тодаргай илерээшкини ССРЭ-ниң чаа Конституциязы болган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының амыдыралга хажык чок боттандырып турары тайбың программазы ында бадыткаттынган. Бистер бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарын барымдаалааш, ол программаны, ленинизмниң идеяларын амыдыралга боттандырары дээш демиселди моон соңгаарда бүгү күштеривис-биле чорудар бис деп, Э. Герек онзалап демдеглээн.

Э. Герек алдарлыг юбилей-биле холбаштыр совет улуска, ооң ленинчи партиязынга болгаш эш Л. И. Брежневтиң бодунга изиг байырны чедирген болгаш улам ыңай бүдүрүүшкүннерни база коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

Залда олурганнарның чылыы-биле уткааны Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары эш **Ле Зуан** Вьетнамның партиязының, чазааның болгаш улузунуң өмүнээзинден изиг байыр чедиришкинин СЭКП-ге, Совет чазакка болгаш акы-дуңма совет улуска дамчыткан.

Ам Совет Эвилели эң-не күчүлүг социалистиг күрүне болу берген деп, оратор демдеглээн. Бүгү ниитилелдиң эрге-ажыктары кижиниң хууда эрге-ажыктары-биле бир дески дүгжүп турар чаа хевирниң ниитилел харылзаалары Совет Эвилелинде тургустунган. Ниитилелдиң, бодунуң, хууда салым-чолунуң ээлери болуп турар совет кижилер магалыг, аас-кежиктиг амыдырал-биле чурттап, бүрүн дең эргениң, бот-бодун хүндүлежириниң болгаш чөптүг чоруктуң байдалдарында чогаадыкчы күш-ажылды кылып турар.

Ол өндүр улуг чедиишкиннер ССРЭ-ниң чаа Конституциязында — совет демократия төөгүде билдингир кандыг-даа демократиядан милион катап артык демократчы дээрзиниң дугайын бүзүрелдии-биле херечилеп база Октябрьның төрээн чуртунуң мурнунга ажыттынып турар коммунистиг ниитилелдиң чайынналчак перспективаларын көргүзүп турар чугула политиктиг болгаш эрге документизинде тодаргайы-биле илереэн деп, Ле Зуан онзалап демдеглээн.

Ле Зуан национал хамаарылгадан хостаар база социализмни тургузары дээш вьетнам улустуң демиселиниң дугайын чугаалааш, Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазы совет коммунистерге, бүгү совет кижилерге чүрээниң база угаан-сарыылының кыйгызы, интернационализмниң принциптеринге СЭКП-ниң, совет улустуң өскерилбес чок шынчызының илерели болуп турар деп онзалап демдеглээш Леонид Ильич Брежневтиң сөстерин сактып чугаалаан. Эш Брежневтиң ол медеглели бодунуң чуртун катап тургузуп турар вьетнам улуска сорук кириишкинниң үнер дөзү болуп турар деп, оратор медеглээн.

Вьетнам улуска көргүзүп турар бүгү талалыг, канчаар-даа аажок улуг, үре-түңнелдиг дузаламчызы дээш СЭКП-ге, Совет чазакка болгаш акы-дуңма совет улуска ханы өөрүп четтиришкинин оратор илергейлээн.

Хуралдың киржикчилериниң чылыы-биле уткааны ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы **Эрих Хонеккер** чүве чугаалаан.

Октябрь революциязы—бо чүс чылдың кол болуушкуну деп, оратор демдеглээн. Чээрбиги чүс чыл пролетариаттың төөгүлүг тиилелгелериниң үези, депшилгениң үези, социализмниң үези болу берген дээрзин бөгүн амыдырал бодунуң бадыткап турар. Ынчаарга маңаа кол ачы-хавыязы коммунистерниң ленинчи партиязынга, улуг совет улуска хамааржып турар.

Бо хире чайынналчак түңнелдерни өске кандыг чурт үндүрүп болурул, күш-ажылдың кижизи эң эки болгаш аас-кежиктиг чурттазын дээш делегейде өске кандыг партия бо хире хажык чок болгаш карак кызыл демисежип турары? Кижи шак мынчаар хостуг-шөлээн чурттап турар өске ындыг чурт чырык чер кырында чок, ажылчын кижиниң аас-кежии дээш шак мынчаар чедиишкинниг демисежип турар өске ындыг партия чер кырында чок деп, Э. Хонеккер чугаалаан.

СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң идип үндүрген Тайбыңның программазын боттандырар талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, шынчы ленинчи, тайбың дээш шылгараңгай демисежи Леонид Ильич Брежневке баштаткан ооң Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазынга бедик үнелелди берген, коммунистер кончуг улуг тодаргай сорулгалыг-биле болгаш чайгылыш чогу-биле тайбыңның хереэ дээш демисежип турар болганда Ленинниң тургусканы эң кол сорулга—Черге быжыг, турум тайбыңны чедип алыры күүсеттинген болур деп медеглээн.

ГДР-де, Карл Маркстың болгаш Фридрих Энгельстиң, Карл Либкнехтиниң база Эрнст Тельманның төрээн чуртунда Улуг Октябрьның 60 чылын бүгү улустуң ниити байырлалы кылдыр демдеглеп эрттирип турар деп, түңнелинде Э. Хонеккер медеглээн. Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың аразында меңге найырал болза сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунунда чедип алдынган болгаш келир үеде алыр чедиишкиннерниң үндезини болур.

Хуралдың киржикчилери ЧКП-ның Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи эш **Густав Гусакты** чылыы-биле уткааннар. Акы-дуңмалышкы совет улустуң Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чедип алган төөгүлүг революстуг чаалап алышкыннарынга хүндүткелди бис берип турар бис деп, ол чугаалаан. Тиилелгелиг революсчу орукка чедип алдынган чедиишкиннер-биле, кижи төрелгетенниң төөгүзүнде деңнежир чүвези чок чедиишкиннер-биле холбаштыр силерниң-биле кады бис чүректиң ханызындан өөрүп турар база аас-кежиктиг болдувус деп, оратор уламчылаан. Октябрьның өлүм чок идеяларын чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткүжээн, социалистиг тургузуушкуннуң практиказынга марксизм-ленинизмниң өөредиин чайгылыш чокка боттандырбышаан, силер Советтерниң улуг чуртун сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургускан делегейде баштайгы күрүне болдурган силер.

Төөгү Совет Эвилелин ниитилел депшилгези болгаш тайбың дээш, кижи төрелгетенниң аас-кежии дээш демиселдиң бажынга тургускан деп, Г. Гусак демдеглээн. СЭКП-ге удурткан Совет Эвилелиниң улузу ол улуг хүлээлгени чайгылыш чокка, күүседип турар деп, оратор онзалап демдеглээн. Совет Эвилели—ол болза ёзулуг хостуг, дең эргелиг кижилерниң болгаш улустарның ниитилели—бүгү кижи төрелгетенниң келир үезиниң хандыкшылдыг овур-хевири болур.

Совет Эвилелиниң улустарының, СЭКП-ниң, чехословак улустуң улуг өңнүү эш Л. И. Брежневке баштаткан ооң ТК-зының удуртулгазы-биле чедип алган кончуг улуг чедиишкиннерин чехословак улус бедик-биле үнелеп көрген деп, Г. Гусак медеглээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң идип үндүрген өндүр улуг программазы, коммунизм тургузуушкунунуң программазы чедиишкинниг-биле боттанып дээрзинге бүзүрелди оратор илереткен. Бистиң партиявыстың болгаш улузувустуң социалистиг Чехословакия дээш демиселиниң эгезинден эгелеп Совет Эвилели-биле чүректиң ханызындан ёзулуг найырал, ак сеткилдиг эш хуузунуң кады ажылдажылгазы болза бистиң күрүневистиң тускай доругнаан чоруунуң болгаш айыыл чок чоруунуң, бистиң улузувустуң тайбың, аас-кежиктиг амыдыралының база хосталгазының эң-не ынавыштыг магадылалы болур деп, Г. Гусак онзалап демдеглээн.

Эш Л. И. Брежневтиң демдеглээни ышкаш, Совет Эвилелиниң коммунистери болгаш бүгү улустары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын хоойлу ёзугаар чоргаарал-биле байырлап турар деп, чыылганнарның чылыы-биле уткааны, Италияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш **Энрико Берлингуэр** медеглээн. Алдан чылдың дургузунда силер берге, кадыг, ынчалза-даа ооң-биле кады илдаңгыр экономиктиг хөгжүлдениң, социал чөптүг чорукту болгаш культураны көдүрериниң чедиишкиннери-биле байлак оруун эрткен силер деп, ол онзалап демдеглээн. Силерниң чуртуңарның нацистиг болгаш фашистиг араатанныг чорукту тиилээринге киирген кол салыышкыныңар ышкаш, а оон ышкаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга бодуңарның чайгылыш чок демиселиңер-биле киирип турар салыышкыныңар ышкаш ындыг бедиктер-биле ол орук демдеглеттинген.

1917 чылдың социалистиг революциязы-биле төөгүде үндезин эргилде болган деп, оон ыңай оратор чугаалаан. Ону бөгүн-даа бүгү диптерниң ажылчы чоннары ынчаар билип турар. Ленинниң партиязының тиилелгези капитализмниң болгаш империализмниң делегейге тергииделиниң илчирбезин буза шапкан болганда, а ол ышкаш ол тиилелге чаа ниитилелдиң үндезиннинге бүгү кижилерниң аразынга деңчорукттуң принципин эң баштай салган болганда, ол ёзулуг бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болган.

Акы-дуңмалышкы венгр улустан акы-дуңмалышкы изиг байырны болгаш эң дээре күзээшкиннерни бүгү совет кижилерге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга байырлыг хуралдың киржикчилериниң чылыы-биле уткааны ВСАП ТК-ның Бирги секретары **Янош Кадар** дамчыткан.

Хуралга эш Л. И. Брежневтиң илеткелин тодаргайлап тура, ол мынча деп онзалап демдеглээн: ол илеткелде Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгелиг оруун түңнээн, Совет Эвилелиниң амгы хүнүн илези-биле көргүскен болгаш сорук кииричи перспективаларны, совет улустуң коммунистиг кайгамчык келир үезин тодаргайлаан. Ол ханы уткалыг илеткелде Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын бүзүрелдии-биле көргүскен. Делегей ареназынга ССРЭ-ниң күжениишкиннери социал депшилгениң, улустарның хосталгалыг демиселиниң болгаш бүгү ниити тайбыңның эрге-ажыктарынга бараан болган. Ол күжениишкиннер бистиң партиявыстың, венгр улустуң эрге-ажыктары-биле болгаш даштыкы политика талазы-биле, сорулгалары-биле долу дүүшкен.

Улуг Октябрьның юбилейин венгр улус бодунуң байырлалы ышкаш уткуп турар деп, оратор демдеглээн. Чепельдиң металлургия болгаш машина тудуувунуң комбинадының ажылчы чоннарының инициативазы болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдан чылынга алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг калбак чарыжында ол чорук чайынналчаа-биле бадыткаттынган. Ол чарыштың үезинде бүгү чуртка кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган.

Улуг Октябрьның 60 чылын болгар коммунистер, бүгү болгар улус бодунуң, эң улуг болгаш чырыткылыг байырлалы ышкаш демдеглеп турар деп, хуралдың киржикчилериниң чылыы-биле уткааны, БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш **Тодор Живков** чугаалаан.

Советтерниң чурту бодунуң чедиишкиннери-биле делегейниң бүгү улустарынга чырыткылыг келир үеже орукту ажыткан. Октябрьның үеге улуг ужур-дузазы, байырлалдың өндүр чаагай чоруу болгаш ужур-дузазы ында.

1917 чылда делегей Октябрьның социалистиг Улуг революциязы-биле доюлган. Бөгүн ол делегей социализмниң баштайгы чуртунуң чедиишкиннерин кайгап көрүп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыышкыннарын амыдыралга канчаар боттандырып турарын эш Леонид Ильич Брежневтиң тодаргай болгаш ханы уткалыг илеткелинде делгереңгейи-биле чугаалаан. Ол чедиишкиннер дээш чайгаар-ла магадай бээр болгаш чоргаарай бээр.

Социалистиг революцияда марксизм-ленинизмден болгаш пролетарлыг интернационализмден өске тук турбас. Ол тукка шынчы болбушаан, улусчу Болгария бистиң чуртувуска социализм тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, оратор уламчылаан. Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле бистиң улузувус сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузуп турар.

Октябрьның идеялары тиилелгелиг базымнарын үргүлчүлевишаан. Ону империализмниң камгалакчылары доктаадып шыдавас. Октябрьның чырыы улустарга социализмче, тайбыңче, депшилгеже орукту айтып турар.

Бис кезээде силерниң-биле болур бис, эргим совет акы-дуңмалар. Социалистиг Болгария кезээде социализмниң быжыг чөленгиижи болур деп, бодунуң чугаазын Тодор Живков төндүрген.

(Уланчызы 3-кү арында).

БҮГҮ-НИИТИ ӨӨРҮШКҮ БОЛГАШ ЧОРГААРЛАНЫЫШКЫН

СЕТКИЛ ХАЙНЫЫШКЫН

Бистер, Тываның тудугжулары, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга болган байырлыг хуралынга эш Л. И. Брежневтиң илеткелин ханы сонуургал, сеткил хайныышкынның дыңнадывыс.

Бо хүннерде бистиң бригаданың кежигүннеринге ийи дакпыр өөрүшкү таварышты. Улуг юбилейге уткуштур алган социалистиг хүлээлгевисти хуусаа бетинде октябрь 25-те күүсеттивис. Оңгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планныг онаалдаларын күүсеткенивис ол. Оңгу беш чылдың бо ийи чылдарының дургузунда дыка хөй тудугларны ажыглалга кирдивис. Ооң иштинде чаа чуртталга бажыңнарын хоорайның дөрткү, бешки микрорайоннарында бистиң бригадавыс база тудуп кылган. Ол бажыңнарда дыка хөй кызылчылар чурттай берген.

Эрткен 60 чылдар дургузунда бистиң чуртувуста чуртталга шөлүнүң айтырыы чедиишкинниг шиитпирлеттинип турар деп, эш Л. И. Брежневтиң демдеглээни ёзулуг чөптүг. Ында бистиң киирген үлүүвүс база бары өөрүнчүг-дүр.

Мындыг бедик темпини бистер ылаңгыя бо чылын чедип ап тур бис: тудуг-монтаж ажылының чаа аргаларын шиңгээдип албышаан, бүдүрүлгениң ажыглаттынмайн турар курлавырларын илередип ажыглап келдивис. Шак мынчаар ажылдаарынче бисти ССРЭ-ниң чаа Конституциязы улам сорук кирип турар. Ындыг Хоойлувуста Совет Эвилелиниң хамааты бүрүзү чуртталга шөлүн алыр эргелиг деп бижээн. Ынчангаш тудуг-монтаж ажылдарының темпилерин улам бедидери — бистерниң тудугжуларның эң-не кол сорулгазы деп санаар бис.

Улуг байырлалдың бүдүүзүнде меңээ аас-кежик таварышты: Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп Хүндүлүг атты меңээ тывысканының өөрүшкүзүн тудугжу эш-өөрүм-биле үлештим.

М. ШИПОВАЛЕНКО,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

ЧУРТУВУСКА ЧОРГААРАЛ

Бистиң «Чодураа» совхозтуң ажыл-ишчилери эш Л. И. Брежневтиң Кремльге байырлыг хуралга кылган илеткелин радио дамчыштыр улуг сонуургал-биле дыңнаан. Улуг Октябрьның ачызында алдан-на чыл иштинде бистиң совет улустуң чедиишкиннери дээш кижи чоргааравас арга чок. Үлетпүрде болгаш кадаа ажыл-агыйда чедип алган чүүлдеривисти бүгү делегейниң кижилери билир.

Илеткелден алган чаңгыс сан безин ону бадыткап турар. Он чыл бурунгаар турганынга бодаарга эът бүдүрүлгезин чээрби ажыг хуу өскен-дир. Күш-ажылчы чедиишкиннерниң, бистиң хөгжүлдевистиң саннар, фактылары магаданчыг. Бистиң совхозувус маңаа база бодунуң үлүүн кирип турарынга кижи өөрүүр. Ол коммунизм тургузуушкунунга бистиң эвээш-биче-даа бол салыышкынывыс болуп турар. Улуг Октябрьның юбилейин байырлап турар бо чылдың үшкү кварталында совхоз күрүнеге эът садар планын ажыр күүседип, а сүттүң—мырыңай чыл планын ажыр күүсеткен. Эрткен чылын ол үеде турган деңнелден 400 ажыг тонна сүттү, 90 хире тонна эътти хоойлу саткан бис. Эът садарының он айлар планы база күүсеттинген.

Чодураалылар Төрээн чуртувустуң кайгамчык дүрген бурунгаар базымнарынга чоргаарап, ам-даа күжениишкиннинг, үре-түңнелдиг ажылдаарлар.

А. ДОЛГАЙ-ООЛ,
«Чодураа» совхозтуң улуг бухгалтери.

ЧЕТТИРДИВИС

Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан байырлыг хурал бистиң чуртувустуң намдарынга чугула үе-чада боор кирер. Ук хуралды бистиң өг-бүлевис онза сонуургал-биле телевизордан көрдүвүс. Совет кижилер келир үезинге бүзүрелдиг, чүге дээрге: Төрээн чуртувус улам байлак, улам күчүлүг апар чыдар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде «кижи чурттаваан кыдыг-кызыгаар булуң» деп билиишкин бистиң ажыглалывыстан шуут чидер деп чугаалаан. Барыын болгаш Чөөн Сибирьге, Ыраккы Чөөн чүкке хамаарыштыр улуг комплекстиг программаларны амыдыралга боттандырары ында көрдүнген. Ол магалыг-дыр.

Совет Эвилелиниң эң анияк автономнуг республиказы Тыва АССР хөгжүлдениң шапкын оруу-биле бурунгаарлап озурар. Эрги Тыва караңгы дүмбей, кыдыг-кызыгаар булуңнарның бирээзи турган. Ам көрүңер. Базымнарывыс кайы хире херииндир. Ажылчы чоннар культура амыдыралының идепкейлиг киржикчилери, угаан-бодалдың үнелиг чүүлдериниң чаякчылары болу берген.

Төрээн чуртувустуң хөгжүлдезиниң кайгамчык перспективаларынга совет кижи бүрүзү сеткил ханып, өөрүп турар. Ол бүгү дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүп четтиришкинниң чылыг сөстерин сөглеп тур бис.

Кара-кыс МУНЗУК,
РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи.

Бо хүннерде Тываның ажыл-ишчилери онза кодурлуушкуннуг ажылдап турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга тураскааткан СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга болган байырлыг хуралынга эш Л. И. Брежневтиң илеткели найысылалдың тудугжуларының сеткил-чүрээн өөрүшкү, чоргаарал-биле доюлдурган. Оңгу беш чылдың планнарын күүседири дээш туржуп турар тудугжуларга эш Л. И. Брежневтиң илеткели билдингир болгаш чоок. Ынчангаш олар боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин Улуг Октябрьга бараалгадып, улам-на хей-аът кириишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу С. Санданның бригадазының кежигүннери ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ БОЛГАШ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 60 ЧЫЛ ОЮНГА ТУРАСКААТКАН КАТТЫШКАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга тураскааткан каттышкан байырлыг хуралы хөгжүм-шии театрының чаа бажыңынга 1977 чылдың ноябрь 5-те 14 шакта ажыттынар.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ, КЕЖИГҮННЕРГЕ КАНДИДАТТАРЫНЫҢ, РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ, ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ БОЛГАШ БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛЫНЫҢ БҮГҮ КИРЖИКЧИЛЕРИНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскааткан каттышкан байырлыг хуралынга келген СЭКП обкомунуң кежигүннерин, кежигүннерге кандидаттарын, ревизия комиссиязының кежигүннерин, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын болгаш чалаткаңнарны даңзылаарын 1977 чылдың ноябрьның 3-те 10 шактан 19 шакка чедир, ноябрьның 4-те 9 шактан 23 шакка чедир, ноябрьның 5-те 8 шактан 12 шакка чедир Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залында II каътта № 40 өрээлде чорудуп турар.

1917 ОКТЯБРЬНЫҢ АЧЫЗЫНДА 1977

ӨВҮР

ӨВҮР ЧЕРДЕ ЧААРТЫЛГА

Районнуң ажыл-ишчилери юбилейлиг чылда Төрээн чуртка
1320 тонна эътти,
130 тонна сүттү садар.
151 тонна дүктү садар.
Бо чылдың октябрь 1-ге чедир:
1089 тонна эътти,
113,7 тонна сүттү,
136,5 тонна дүктү саткан.
Чыл төнчүзүнге чедир:
231 тонна эътти,
16,3 тонна сүттү,
14,5 тонна дүктү садар.

Үжен чылдарның мурнунда Торгалыгның, Улаатайның, Хандагайтының, Бора-Шайның, Саглының делгемнериниге быдаргай ажыл-агыйлыг көшкүн чораан өвүржүлерниң чурттаалгазы ам таныттынмазы-биле чаартынган. Ходугур өргенде чок турган дазырларда чараш суурлар тургустунган, оларда школалар, кадык камгалалының, культура чырыдышкынның албан черлери, бүдүрүлге, тудуг, садыг организациялары болгаш өске-даа албан черлери чоннуң чаагай чоруунга бараан бооп турар. Улуг тениң, башкы Владимир Ильич Ленинниң номналы өвүр черде бодараан. Ильичиниң лампочкалары районнуң делгемнерин чайынпандыр чырыды херелдеген. Совет эртем-техниканың чедиишкиннерин шиңгээткеш, район чер ажылын долузу-биле механизастаан, мал ажылының механизастаашкынын уламчылап турар. Районнуң кодээ ишчилери колхозчу тараачыннар турганындан кодээ ажыл-агыйның дээди сайзыралы — совхозтар ажылчыннары болуп, күчүлүг ажылчын аңгының хүрээлелинче шилчээн.

Октябрьның 60 чыл юбилейи болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчег чок чедиги сессиязының бадылааны Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Конституциязы (Үндезин Хоойлузу) совет улустуң амыдыралынга политиктиг онзагай болуушкун болган. 1977 чыл ол төөгүлүг болуушкуннар-биле онзалаттынып турар. Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткууру база дөрт айлар дургузунда ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелиниң талазы-биле бүгү чуртка чугаалажылгашкыннар өвүржүлерниң бедиткен социалистиг чаа-чаа хүлээлгелерин алырынче, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынче сорук кирген. Алдарлыг юбилейге уткуштур калбарган күш-ажылчы ээлчегге турушкаш, Өвүрнүң ажыл-ишчилери эрес-шудургу ажылдааш, байырлалды төлептиг күш-ажылы-биле уткуп турар. Район мал продуктуларын бүдүрерин көвүдетпишаан, тос айларда күрүнеге эът садар планын 106,8 хуу, сүттү — 103,3 хуу, оңгу беш чылдың ийи чылдарында күрүнеге дүк садар планын күүсеткен. Энир чылдың октябрь 1-де турганы-биле деңнээрге, район мал продуктуларын бүдүрерин: эътти 2 хуу, сүттү 16 хуу көвүдеткен. «Торгалыг» совхоз (директору С. Седен) мал продуктуларын бүдүрерин көвүдедир болгаш күрүнеге садар талазы-биле эки түңнелдиг ажылдап турар.

1976—1977 чылдың мал кыштаглаашкыны районга онза берге турза-даа, агаар-бойдустуң аар уржуун туруштуу-биле ажып эрткеш, алган социалистиг хүлээлгелеринге ээ болуп ажылдаан мурнакчы ишчилер районда эвээш эвес. Чээрби малчын боттарынга алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Оларның иштинде «Коммунизмче орук» совхозта хойжу, улус депутаттарының район Совединиң депутады Калга-оол Санчы-Бидинович Монгуш малчыннарның социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп, төрүүр кодаңының чүс бажынга онаштыр 113 хураганны, ол-ла ажыл-агыйда Монгуш Аржай-оол 102 хураганны алган.

Малды семиртирин эки организастааны-биле совхозтарның күрүнеге саткан малының шынары бедээн. Районнуң күрүнеге саткан хоюнуң 91,6 хуузу тергиин болгаш ортумак күштүг болган. Ылаңгыя «Торгалыг» совхозтуң күрүнеге дужааган 6300 баш хоюнуң 95,8 хуузу ортумактан өрү деңгилгелиг. Мал семиртилгезин организастаар талазы-биле «Кызыл тук» совхоз (директору Б. Кара-Сал) элээн боттуг, ажыктыг ажылды чоруткан. Шээр малды семиртир бодуун чемгерилге шөлүн ында тургускан. Ооң түңнелинде малдың семиртилгези экижээн. Чижээ, Биче-оол Ооржак 600 баш иртти таарымчалыг ажаалга-тежээлге тургускаш, бир иртке онаштыр дириг деңзини 49,7 кг чедирген.

Районнуң ажыл-агыйлары эрткен чылдарның кышкы бергедээшкиннеринден тодаргай түңнелдер үндүргеш, нийтиниң малының кыштаглаашкынын организастыг эрттирери-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Мал кажааларының, чурттаалга бажыңнарының септелге чылыглаашкыны, кызыл-булуңнарны, чунар-бажыңнарны, суг кадагалаар цистерналарны кышкы байдалга таарыштыр белеткээри дооступ турар. Мал кыштагладышкынынга чугула негелделерниң бирээзи — мал чеминиң быжыг баазазын тургузар дээш өвүржүлер шудургу ажылдаан. Районда 8636 тонна сиген белеткеттинген. Малдың кышкы турлагларында 3260 ажыг тонна сигенни чедирген. «Торгалыг» совхоз 4230 ажыг тонна сигенни белеткеп, планын 105,8 хуу күүсеткеш, партия райкомунуң, райкүүскомунуң шилчииир Кызыл тугун чаалап алган.

Малдың баш санын өстүрер, ооң сүткүр чоруун бедидер дээш сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары чогумчалыг ажылдаан. Ооң ачызында фермалар коллективтери эрткен чылдарның деңнелинден бедик түңнелди чедип алган. Ынчангаш район тос айларда саар бир инектен-не 780 кг сүттү саан, 1976 чылдың бо үезинге деңнээрге сүт бүдүрерин 16 хуу өстүрген. «Коммунизмче орук» совхозтуң Кужур-Чыраа сүт-бараан фермазының саанчызы Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Нордуп Доржуевна Иргит бөлүк инектериниң бирээзинден-не 1005 кг сүт сагган.

Алдарлыг юбилейни районнуң бүдүрүлге, тудуг, садыг коллективтери, улус өөредилге, кадык камгалал, культура чырыдышкын албан черлериниң ажылдакчылары күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турар. Септелге-тудуг участогу (начальниги А. Ойдуп) тос айларда 255 муң рубльдиң тудуг, септелге ажылдарын кылып, үшкү квартал планын 104 хуу күүсеткен. Үшкү кварталда бүдүрүлге онаалдаларын Хандагайтының амыдырал хандырылга комбинады 109 хуу, коммунал ажыл-агый комбинады 106,2 хуу, белеткелдер конторазы 109,6 хуу, кинофикация чери 109 хуу күүсеткилээн.

Район Совединиң күүскому кодээ Советтерниң организас-массалыг ажылдарын экижидери-биле чергелештир оларның социалистиг чарыжының дээштиг болурунче угланган хемчеглерни ап турар. Ооң түңнелинде кодээ Советтер күрүне мурнунга планныг онаалдаларын—эътти 120 хуу, дүктү 125,2 хуу күүсеткен. Торгалыг кодээ Совет (күүском даргазы А. Бадыргы) күрүнеге эът садар планын 160,2 хуу, дүктү 115,5 хуу күүсеткеш, кодээ Советтерниң чарыжының мурнуку одуруунга кирген. Социалистиг чарыш кайда эки организастаттынган болдур, ында ажыл-херектиң байдалы көскү түңнелде турары билдингир. Ынчангаш мурнакчы дуржулганы нептередири, чоннуң күш-ажылчы идепкейин ССРЭ-ниң чаа Конституциязының негелделеринге дүүштүр көдүрери, чедип алган чедиишкиннерни быжыглаары кол сорулга.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчег чок чедиги сессиязының материалдарын, ССРЭ Конституциязын чүүлдүгзүнүп деткивишаан, ону ханызы-биле өөренип, чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер дээш ажылдаар сорулга районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган.

А. СЕМИС-ООЛ,
улус депутаттарының Өвүр район Совединиң күүскомунуң даргазы.

ҮНЕЛЕЛИН АЛГАН

Шаанда Тывага хүрээ-шажынның шаң-хеңгиргезиниң, бүрээ-бүшкүүрүнүң, хамнарның дүңгүрүнүң коргунчуг болгаш чиртим үнү дыңналып, бодуун тыва чон үжүк-бижик билбес чораан. Улуг Октябрьның ачызында Тывага культура сайзырап хөгжээниң чүгле бистиң районда бежин беш Культура бажыңының, ийи кодээ клуб, ийи район библиотеказы, алды кодээ библиотека, музыка школазының ажылы херечилеп турар.

Октябрьның төөгүлүг 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш районнуң культура ажылдакчылары күженишкинниг ажылдап турар. Культура чырыдышкын албан черлериниң Бирги бүгү-эвилелдиң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге чедиишкинниг киржип, ажылдың шынарын экижидипшаан, агитквартиралар, микрорайоннар аразынга уран чүүл көрүлдезин организастап, чонну культура-массалыг ажылче хаара тудуп турар.

Мактадыг сөстерни «Чадаган» агиткультбригада дугайында чоргаарал-биле чугаалаары өөрүнчүг. 1967 чылда Улан-Удэ хоорайга болуп эрткен чөөн зонаның агиткультбригадаларының дипломантызы, бо чылын Красноярск хоорайга болуп эрткен агиткультбригадалар көрүлде конкурузунга киришкени, Бирги бүгү-эвилелдиң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезиниң лауреады атты чаалап ап, алдын медаль-биле шаңнаткан. Хандагайтының улусчу театры республиканың улусчу театрларының болгаш шии коллективтериниң көрүлдезинге киржип, дипломант атты чедип ап, жюриниң үнелелин алган.

Боттарының уран талантызын чонга бараалгадып, кызымак күш-ажылы-биле алдар-атты чаалап алган культура ажылдакчылары районда бар. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоочун киржикчизи, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы сыгытчы-хөөмейжи Кызыл-оол Санчыны, Саглыда киномеханик, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Сүге-Маадыр Ооржакты чоргаарал-биле адаар бис. Ол ышкаш культура чырыдышкын албан черлериниң ажылын улам хөгжүдеринге идепкейлиг киржип турар бот-тывынгыр артистер эвээш эвес. Кызылдың уран чүүл училищезиниң баштайгы доозукчуларының бирээзи Делгер-оол Тюлюштуң удурткан Чаа-Суурнуң Культура бажыңының коллективиниң болгаш С. Саая эргелекчилээн район библиотеказының ажылы эки.

Улуг Октябрьның 60 чыл оюнун бүдүүзүнде районнуң бүгү-ле Культура бажыңнарында, клубтарында бот-тывынгыр артистерниң чонга бараан болуруңуң хайныккан ижи диңмиттелген. Ол ышкаш хойжу бригадалар тептериниң, сүт-бараан фермаларының кызыл-булуңнарында Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан культура-массалыг ажылдар калбарган.

А. СААЯ,
Өвүрнүң улусчу театрының режиссеру.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

«Коммунизмче орук» совхозтуң Кужур-Чыраа сүт-бараан фермазының саанчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, СЭКП Өвүр райкомунуң кежигүнү Нордуп Доржуевна Иргит саанчылар коллективинде 17 чыл ажылдап турар. Бо чылгы социалистиг хүлээлгезинде бир инекке онаштыр 1225 кг сүт саарын айыткан. Улуг байырлалга саанчы төлептиг күш-ажылы-биле ужурашкан.

Хандагайтының септелге-тудуг участогунда бо чылын чаа чазанылга цегиниң тудуу дооступ турар. Чазаныкчы шеверлерниң аразында Хөөкүй-оол Чоксумович Монгуштуң ажылы онзалгнып, ооң кылган ижиниң шынары эки болуп турар. Ажыл нормазын ол ай, квартал санында 110—120 хуу күүседип турар.

Александра Ховалыговна Баяндалай Хандагайтының амыдырал хандырылга комбинадында чиик платьелер быжыкчызы. Чоннуң чагыглавын шынарлыг кылырынга дыңнангыр болбушаан, хөй-нийтиниң амыдыралынга идепкейлиг киржип турар.

МАГАДЫЛААН ЭРГЕ

ССРЭ Конституциязында назылап-кырааны дээш, аарып-аржаанда, ажылдаар аргазын чидиргенде, бертип-бежелгенде болгаш азырадыкчызын оскунганда совет хамаатылары материалдыг хандырылганы алыр эргелиг деп хоойлужудуп магадылааны районнуң ажыл-ишчилери улуг өөрүшкү-биле уткаан. Районда бир муң ажыг кижи күрүне пенсиязын болгаш дузаламчызын ап турар.

Бо чылдың эрткен тос айларында район пенсионерлеринге 357 муң рубльдиң пенсиязын тывыскан. Пенсионерлерниң 41,7 хуузу улус ажыл-агыйының адырларында ажылдап, хөй-нийтиниң амыдыралынче идепкейлиг киржип турар. «Коммунизмче орук» совхозта хойжу өг-бүле Намбар-оол Монгуш, Анайбан Донгак олар пенсионерлер болза-даа, мал ажылында ажылдавышаан. М. Намбар-оол Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнериниң, Д. Анайбан Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниниң эдилекчизи. Ол ышкаш Шыдар-Белек Монгуш, Быдык Ондар, Чивизеш Донгак, Базыр-оол Монгуш болгаш оон-даа өске пенсионерлер кодээ ажыл-агыйда идепкейлиг ажылдап турарлар.

Хөй уругну божааш, кижизиткен иелерге тыпсыр дузаламчы уруглар беш хар четкижеге чедир тывыстынып турар. Тос айлар түңнелинде 480 ажыг иелерге 35800 ажыг рубльдиң дузаламчызы бердинген. 24 иелер Маадыр-ие деп хүндүлүг аттың эдилекчилери.

Районда пенсионерлер болгаш хөй уруглуг иелер Төрээн чуртунуң чечектелиишкининиң херээнге күш-ажылчы салыышкынын бараалгатпышаан, уругларны коммунизм тургузуушкунунуң херээнге төлептиг салгакчылар кылдыр кижизидер дээш ажылдап, Улуг Октябрьның алдарлыг юбилейин чедиишкинниг күш-ажылы-биле уткуп турар.

М. МИНЧИМАА,
райкүүскомнуң социал хандырылга килдизиниң эргелекчизи.

УЛААТАЙДА КОДАН

Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнер херээнде чайыннаан Намбар-оол Хенче-Караевич Монгуш-биле Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Анайбан Одай-Сүрүңовна Донгак чээрби сес чыл дургузунда нийтиниң шээр малын малдап турар хоочун ишчилер. Оларның хөректеринде орденнер чанында «Күш-ажылдың хоочуну» болгаш өске-даа медальдар. Социалистиг чарыштың тиилекчизиниң хөрек демдектери база. Күш-ажылы-биле мактадыг, мал ажылын хөгжүдеринге төлептиг үлүүн киириштирип турар Н. Монгуш, А. Донгак Өвүр районда «Коммунизмче орук» совхозтуң дуржулгалыг малчыннары.

Оларның күш-ажылчы амыдыралы-биле таныжар дээш Хандагайтыдан аъттаныштывыс. Чалама, Хөрлээтилээш, Улаатайже углаан орук бисти аппар чор. Эрткен чылдарга бодаарга Өвүр чериниң оът-сигени бо чылын аажок. Ол дугайын хөөрежип чорувуста кашпал дагларга хүрээлеткеш, мурнуу чүктүве, Убса-Хөлче углай агып баткан Улаатай хем мурнувуста бо келди. Чараш бойдус чурумалдыг, унун хөй кодан шээр мал одарлаан узун, делгем хемни кешкеш, оң солагай талакы эриин өрү чоктаан оруктап машинавыс доозунну бурулдуруп өскепти. Хемниң оң талазында улуг сынының мээс талазын кодан хой шыва ап, шөлээн одарлаан. Ынаар ханы хем иштинден херээжен кижиниң хой дайгырган өткүт, хоюг үнү дагларга чаңгыланды. Ынчан хүн даг кырынга олура берген чүве. Машинадан дүшкеш, дендии бедик болгаш кадыр, сай-даштыг хавакты куду кылаштажыптывыс. Малчынның кодапчы ыттары бисти уткуп кээп органы берди.

Улуг, шиник ак өг шырыңа ыяш кыдыында. Малчын бодунуң күскү турлаанда тудуг кылып турда чеде бердивис. Өгнүң ээзи-биле менди солушкаш, ажыл-ишчи чугааже кириптивис.

— Кыш тыныжы чоокшулап орда чайлаглаарыңар дам баар-дыр аа, Хенче-Караевич? —деп баштактандым.

Хой дайгырган кадайынче көрүп хүлүмзүрбүшаан, айтырыгны доза мынчаар харыылады:

— Бо чыл бистиң чурттуң амыдыралынга төөгүлүг политиктиг болуушкуннарлыг болганда малчын кижи улам сорукташыр боор-дур. Малчын кижи малдаан кодаңының семиртилгезинче эки сагыш салбаажы талаар чүве. Бо чылын чаашкын орайтааны-биле оът күскээр үнген. Күскү изиг оътка деңгилге алзын дээш Чүрек-Тейге көжүп келгенивис бо. Хоювустуң деңгилгези аажок ийин. Удавас ноябрь 10-дан эртпейн кыштаглаар бис.

— Чамдык ийи-чаңгыс хоптак сеткилдиг кижилер кыштаг, чазаг тонаар боор-дур. Маңаа чаглак кажаавысты тонап аппарып-тыр. Ынчангаш Хенче-Караевич чазын чаш мал азыраар чаглак кажаа тудуп турары бо-дур—деп, өгнүң херээжен ээзи чугаалааш, бистерни өөнче чалады.

Ээзиниң дайгыдынга чаңчыккан кодан күскү турлаанче чоорту оъттап кирип келгеш, чамдыктары өдээнде чыдыпнай берди.

— Бо чылын дээди чазак хуралы чаа Үндезин Хоойлуну дуда хүлээп алган, алдарлыг улуг байырлал—Октябрьның 60 чыл оюн-даа келди. Алган хүлээлгелерниң күүселдези, юбилейге күш-ажылчы белектериңер сонуургадып көрүнерем?—деп айтырдым.

Бо чылгы көргүзүг эрткен чылдарынга четпес болган: төрүүр 100 хойга онаштыр 98 хураган, бир баштан-на 2400 грамм дүк алдыныды. Ооң чылдагааны хоювус назылы улгаткан. Ынчалза-даа план күүсеттинген. 1975 чылда 112, 1976 чылда 120 хураганны 100-тенне алган улус бис. Кыштаавыс Кара-Кожагарда. Ында кажаалар, чурттаар бажың белен. Чурттаалга бажыңының шалазы дозулаттынган, чугайлаттынган. 15 тонна кургаг өдек белдүнген, 100 центнер сигенни белеткеп алган бис. Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга бистиң күш-ажылчы өргүүвүс бо — дээш хөглүг чаны-биле өг иштин эргилдир көре-дир.

— Барык үжен чыл чыгыы хойжулап келдивис. Малдың сол-менди болуру, төлгүр, дүккүр, эъткир чоруу ажаалдадан хамааржыр. Чайын Дестиг-Кара деп черге одарны 5—6 удаа солуп чайладывыс. Мал магалыг-ла деңгилге алыр чер. Назыны улгаткан коданывыс күрүнеге дужааттынган. Ооң бирээзиниң-не дириг деңзизи 40 кг четкен дээр чораан—деп, А. Донгак чугаага база киришти.

Дуржулгалыг хойжу өг-бүле келир чылын дунгужун төрүүр аныяк кодан хүлээп алган. Ооң ажаалдазын экижидеринче сагыш салып ажылдап турар. Чурттуң мал ажылының мастерлеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң чагаазы-биле база республиканың мал ажылының мурнакчыларының кыйгырыы-биле таныжып, 1978 чылда төрүүр 100 хойдан на 95 хураганны, бир башка онаштыр 2 килограмм дүктү алырын хүлээнгеш, Улаатайның хойжу бригадазында Кертиң-оол Конович Монгуш, Санаа Маңзырыкчыевна Донгакты социалистиг чарышка кыйгырган.

Хоочун, дуржулгалыг ишчилерниң ажыл-ижи, амыдырал-чурттаалгазы-биле таныжып, ажыл-херээнге чедиишкинни күзээш, Хөрлээтиже аъттаныптывыс.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

МУРНАКЧЫЛАР АРБЫН

Бистиң коллективтиң ажыл-ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастааның ачызында коллектив байырлалды күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турар.

Тос айлар дургузунда 254 муң рубльдиң септелге-тудуг ажылдары кылдынган азы бүдүрүлге планы 104 хуу күүсеттинген. Чаа тудуглар кылырының, капитал септелге чорудуларының планнарын ажыр күүсеткен бис. Тос айларда 618 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн дужаар тургаш, 660 дөрбелчин метр кылдыр күүсеткен. Ынчангаш септелге-тудуг участогу 5 муң рубльдиң арыт орулгазын алган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, ажылдың шынарын экижидеринче кичээнгей салдынган. Социалистиг чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, мурнакчыларга моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиниң деткимчезин көргүзүп турар бис. Чыл эгезинден бээр 1700 рубльди мурнакчыларны шаңнап, мактаарынга ажыгладывыс.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Байыскылаң Кара-Салдың удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы чыл онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеш, 1978 чылдың үезинде ажылдап турар. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Кызыл-оол Монгуш, аныяк тудугжу Василий Сыгыртаа, чазанылга цегиниң мастери Маадырбай Донгак, чазаныкчылар Хөөкүй-оол Монгуш, Владимир Даржай олар ай, квартал онаалдаларын 110—120 хуудан кудулатпайн турар.

А. ОЙДУП,
Хандагайтының септелге-тудуг участогунуң начальниги.

Бо номерде Өвүр районадан материалдарны «Шынның» корреспондентилери В. Амыр (фото) биле М. Севен белеткээн.

Хандагайты суур чыл бүрүде чаагайжып, чаа-чаа тудуглар немежип турар. Хандагайтының бир кудумчузунда.

ЛЕНИННИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ — КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң амгы үениң эң-не күчүлүг политиктиг күжү болдурган деп, хуралдың киржикчилериниң чылыы-биле уткааны Португалияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары **Алваро Куньял** чугаалаан.

Янзы-бүрү чурттарның тодаргай байдалдарында ылгал турза-даа социалистиг бүгү революциялар ниити кол чүүлдерлиг болур деп, оратор онзалап демдеглээн. Ол чорукту төөгүлүг дүржулгазы ёзулугла бүгү делегейге ужур-дузалыг болган СЭКП-ниң тиилелгелиг демиселиниң чижээ бүзүрелдии-биле бадыткаан.

Революцияның тиилелгези дээш, иштики болгаш даштыкы реакцияга удур демократтыг күштерни каттыштырар дээш бодунуң чуртунуң ажылчы чоннарының демиселиниң дугайын португал коммунистерниң удуртукчузу чугаалаан. Португалияда революстуг шимчээшкинни ыяап-биле чарынче империализм чүткүп турар. Ол сорулганы чедип алырының оруктарының бирээзи кылдыр СЭКП-ни хоптаарының, калчаалыг антисоветизмниң оруун ол шилип алган.

Ынчалза-даа бистиң партиявысты интернационализмниң ленинчи принциптеринден аткаарлаарынче албадаар дээп реакцияның оралдажыышкыннары буурап дүжер деп, оратор чугаалаан. Португалияның Компартиязы бодунуң патриотчу болгаш интернационалдыг ажыл-чорудулгазын чарылбас кылдыр санап турар. Советтерниң чуртунга—В. И. Ленинниң төрээн чуртунга алдарлыг юбилей-биле байыр чедирбишаан, Португалияның Компартиязы кезээде СЭКП-ниң, Совет Эвилелиниң талазынга турар, Октябрьның тугунга шынчы болур деп, бис медеглеп тур бис.

Түңнелинге эш А. Куньял Октябрьның социалистиг Улуг революциязының, пролетар интернационализмниң тиилелгелиг идеалдарынга алдар болдуруп лозуң салган.

Чыылганнарның чылыы-биле уткааны Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш **Луис Корваланга** сөс берген. Бо хүннерде ак сеткилдиг бүгү чилижилер Москваже көрүнген деп, ол чугаалаан. Оларның чүректери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын байырлап турар бүгү совет кижилерниң болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының чүректери-биле кады соп турар.

Кышкы ордуну штурмнаан хүнден бээр эрткен алдан чылдың дургузунда совет улус бүгү шуурганнарны база шелделерни тиилелгелии-биле ажып эрткен болгаш сайзырангай социализмниң ниитилелин тургускан. Совет Эвилелинде кижиниң эргелери, демократия тоол эвес, а боттуг чүүл болур. Олар боттуу-биле хандыртынган болгаш улам-на калбарып турар. Совет хамааты бөгүн дүүнгүзүнден эки чурттап турар болгаш даарта оон-даа артык эки чурттаар дээрзинге быжыы-биле бүзүрелдиг.

Совет улустуң, ооң чазааның, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, ооң Төп Комитединиң, Политбюрозунуң болгаш эш Леонид Ильич Брежневтиң бодунуң чили улус-биле доктаамал көргүзүп турар эп-сеткил каттыштырылгазы дээш эң-не ханы өөрүп четтиришкинин Луис Корвалан илереткен.

Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары бодунуң чугаазын ССРЭ-ниң Күрүне гимнизиниң сөстери-биле дооскан.

РКП-ның Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи эш **Николае Чаушескуну** зал чылыы-биле уткаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда эрткен 60 чылдың дургузунда Совет Эвилели бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринче, чуртту индустриализастаарынга болгаш көдээ ажыл-агыйны социалистиг чаартып тургузарынга шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган, эртемниң болгаш культураның чижеглээр чүве чок чечектелиишкинин, хоорайның база көдээниң ажылчы чоннарының амыдырал деңнелиниң өзүлдезин чедип алган. Социал-экономиктиг хөгжүлдеге шылгарангай чедиишкиннериниң түңнелинде, а ол ышкаш бодунуң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказының ачызында Совет Эвилели амгы үениң амыдыралынга, социализм болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш демиселге чугула рольду ойнап турар. Румын коммунистер болгаш бүгү румын улус силерниң чуртуңарның чаа Конституциязында быжыглаттынган Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының чайынналчак тиилелгелеринге чүректиң ханызындан өөрүп, улуг байырлал-биле—төөгүлүг Октябрь революциязының 60 чылы-биле холбаштыр силерге эң-не изиг байырны чедирип тур.

Румынияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралдың, эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш кады ажылдажылганың ханы харылзааларының туруп турарын оратор улуг сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн. Бистиң ажылчын шимчээшкинивис, эң ылангыя РКП-ның тургусканының соонда Румыния биле Совет Эвилелиниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дээш чайгылыш чокка туржуп келген деп, ол чугаалаан. Фашизмни чылча шавары дээш демиселге бистиң чуртувустуң болгаш алдарлыг Кызыл Армияның дайынчыларының кады төккен ханы-биле быжыглаттынган румын-совет найырал социалистиг тургузуушкунуң чылдарында чаа улам-на бедик чадаже үнген. Бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында хөй талалыг харылзааларның улуг хемчээлин, бистиң экономиктиг, эртем болгаш техниктиг кады ажылдажылгавысты бис сеткил ханыышкыны-биле база улуг үнелээшкин-биле демдеглеп турар бис.

Румын-совет эки харылзааларны хөгжүдеринге чугула рольду эш Л. И. Брежнев-биле бистиң ужуражыышкыннарывыс ойнаан деп, оратор онзалап демдеглээн. Социалистиг Румыния биле Совет Эвилелиниң аразында, РКП биле СЭКП-ниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга бистиң улустарывыстың, социализмниң ниити херээниң, бүгү делегейге деңшилгениң болгаш тайбыңның чаагай херээнге улам-на быжыг, үре-түңнелдиг болур дээрзинге бис быжыы-биле бүзүрээр бис.

Хосталга, хамаарышпас чорук дээш, аас-кежиктиг амыдырал дээш демиселче көдүрлүп үнгеш, улуг Октябрьның эстафетазын баштайгыларның бирээзи болуп хүлээп алган төөгүлүг фактыга бистиң улузувус чоргаарланып турар деп, чылыы-биле уткуткан, МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы эш **Юмжагийн Цеденбал** медеглээн. Бистиң бурунгу черивисте кончуг улуг чаартылгалар болгаш ооң улам ыңайгы чечектелиишкининиң сорук кииргичи перспективалары — ол болза чүнүң-даа мурнунда моол ажылчы чоннарның кайгамчыктыг чедиишкиннери, оларның революстуг энтузиазмының түңнели болур. Ооң-биле кады олар болза моол араттарның болгаш Советтер чуртунуң ажылчын аңгызының аңгы талазы-биле бузулбас эвилелиниң түңнели, бистиң улустарывыстың интернационалдыг найыралының түңнели болур деп ол дугайын бис чоргаарал-биле медеглеп турар бис. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг Моолдуң улустарының бузулбас мөңге найыралын база акы-дуңмалышкы эвилелин кошкадыптар ындыг күш делегейде чок.

Коммунистиг тургузуушкунуң өндүр чаагай планнарын амыдыралга боттандырар дээш, тайбың болгаш делегейниң айыыл чок чоруу дээш, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези дээш демиселге чаа кайгамчыктыг тиилелгелерни Совет Эвилелиниң бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга Ю. Цеденбал күзээн.

Залда олурушканнарның чылыы-биле уткааны, Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-ның ийиги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, революстуг чепсектиг күштерниң министри **Рауль Кастро Рус** индирге үнүп келген. Улуг Октябрьның юбилейин куба улус күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле, политиктиг утказыг хемчеглер-биле демдеглеп турар деп, ол чугаалаан. Ооң-биле Кубаның улузу сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузуп алган болгаш коммунизмниң оруу-биле чорупт орар совет улуска улуг хүндүткелди илереткен.

Ниитилел-төөгүлүг хөгжүлдеге чүнү чедип ап болурунуң эң-не чайынналчак чижээ болур Совет күрүнени, хамааты бүрүзү кижиниң үнелеттинип четпес эргелерин: өөренир, ажылдаар, чуртталга бажыңын алыр, медицина хандырылгазын алыр, алызы-биле алырга, кижиге төлептиг, амыдыраар эргени эдилеп турар ындыг күрүнени бис алдаржыдып турар бис, деп оратор уламчылаан. Бо бүгү чүүл бүгү совет улустуң ооң чаяакчызы болганы ССРЭ-ниң чаа Конституциязында илереттинген.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чорудуп турары ленинчи политиканың мерген угаанныын, быжыын, эрес-шудургузун, принципиалдыын, дидимин болгаш гуманизмин бис бедии-биле үнелеп турар бис деп, оратор онзалап демдеглээн. Бодунуң бүгү дуржулгазын, бодунуң бүгү кызымак чоруун болгаш бодунуң бүгү талантызын совет улустуң чаагай чоруун бедидериниң херээнге база тайбыңның херээнге, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын калбартыр болгаш ханыладыр дээш, делегейниң революстуг шимчээшкининиң чаа тиилелгелеринге улам-на таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш демиселге берип турар эргим Леонид Ильич Брежневке бис байыр чедирип турар бис.

Куба коммунистерниң, бүгү куба улустуң өмүнээзинден Рауль Кастро Рус мынча деп медеглээн: Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ою келир үе долузу-биле социализмниң болур дээрзинге деңшилгелиг кижи төрелгетенниң бүзүрелдиг чоруун быжыглаан.

Алдан чыл дургузунда күш-ажылга болгаш демиселге партия-биле кады ооң шынчы оглу, мнаныштыг дузалакчызы болгаш дайынчы курлавыры—ленинчи комсомол чорун келген. Ленинниң ады—Бүгү-эвилелдиң пионер организациязының тугунда. Дээрелерниң эң дээрелеринге—аныяк ажылчыннарга болгаш тараачыннарга, студентилерге база профессионал-техниктиг училищелерниң сургуулдарынга, чогаадыкчы интеллигенцияның төлээлекчилеринге байырлыг хуралга рапортту СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке бээрин бүзүрээн.

Залга олурушканнар комсомолдуң болгаш пионерияның төлээлекчилерин изиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Бүгү аныяк оолдар болгаш кыстарның өмүнээзинден чугаалаан сөстер партияның, улустуң херээнге шынчы болурунуң дангыраа кылдыр чаңгыланып үнген.

Кан дег комсомолчу бүдүүшкүннер бөгүн БАМ-ның оруунда болгаш Кара хөрзүннүг эвес черлерниң карак четпес делгемнеринде, комсомолдуң 125 шалыпчы тудуунда каңналып турар. Ол бүдүүшкүннер заводтарның цехтеринде, эртем-техниктиг лабораторияларда, колхоз шөлдеринде, дайынчы армейжи ээлчегде билиглерни могаг-шылаг чок шиңгээдип алырында— СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демиселде каңналып турар.

Совет аныяктарга революцияның херээнге, Ленинниң херээнге карак кызыл бараан болурунуң дээди үлегер-чижээ болза бистиң мерген угаанныг дагдыныкчывыс — Коммунистиг партия болур. Совет аныяктар коммунистиг бүзүрелди, эрес-дидим чорукту болгаш сорук кириишкинни Ленинниң идеяларындан, партияның революстуг эртем болгаш амгы үезинден ап турар.

Советтер чуртунуң чалыылары кезээде база бүгү-ле чүүлдерге улуг Ленинниң чагыгларын, Октябрьның идеалдарын алдарын, боттарының бүгү ажыл-херектери-биле, чурттап эрттирген хүн бүрүзү-биле ынак Ада-чуртунуң алдарын база күчү-шыдалын көвүдедирин, чер кырынга коммунизмни доктаадып турузарын дангыраглаан.

Чыылганнарның чылыы-биле уткааны, Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкинниң (МПЛА) ТК-зының Политбюро кежигүнү, АУР-нуң Революстуг Чөвүлелиниң кежигүнү, АУР-нуң премьер-министри эш **Лопу ду Насименту** ангола улустан дайынчы байыр чедириишкинин хуралдың киржикчилеринге, Совет Эвилелиниң коммунистеринге, бүгү совет улуска дамчыткан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязын бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг чүс чылдың кайгамчык улуг болуушкуну деп бүрүн үндезин барымдаалыы-биле адап турар деп, ол чугаалаан. Ангола улус бүгү делегейниң улустары ышкаш, Октябрьның байырлалын канчаар-даа аажок улуг сорук кириишкин-биле уткуп турар. Ол революция хөй-хөй улустарга хосталгаже орукту салган. Ол бистиң хосталыывыска-даа дузалаан.

Ангола биле ССРЭ-ниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ —пролетаржы интернационализмниң принциптеринге тургузуп турар бистиң чурттарывыстың аразында найыралдыг харылзааларның хөгжүлдезиниң түңнели болур деп, оратор онзалап демдеглээн. Бистиң политикавыста үндезин чүүл— социалистиг чурттар-биле, бирги ээлчегде ССРЭ-биле эвилелди быжыглаары.

МПЛА-ның бирги съездизи удавас болур. Марксисчи-ленинчи партияны Анголага тургузар дугайында, бистиң социалистиг келир үевис дугайында айтырыгны аңаа шиитпирлээр апаар. Бистиң чуртувус Африканың мурнуу чүгүнге социализмниң чөленгижи болу берген турзун дээш МПЛА болгаш Анголаның чону бүгү-ле күженишкиннерин үндүрүп турар деп, Лопу ду Насименту медеглээн. Анголаның марксисчи-ленинчи партиязы улуг Ленинниң идеяларының шынчы нептередикчизи болур.

Индияның Коммунистиг партиязының Национал Чөвүлелиниң Чиңгине секретары эш **Чандре Раджешварга** сөс бээрге, олурушканнар чылыы-биле уткаан. Өлүм чок Ленинниң болгаш большевиктер партиязының удуртулгазы-биле үндүрген Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делегей империализминиң системазын оя шапкан деп, ол чугаалаан. Эрткен хайнышкынныг алдан чыл делегейни таныттынмас кылдыр өскерткен — бүгү кижи төрелгетенниң үштүң бир кезиинден хөйүн хаара тудуп турар делегейниң социалистиг системазы тыптып келген. Ооң авангардында күчүлүг Совет Эвилели, социалистиг өске-даа чурттар чорун турар.

Империализм болгаш реакция аштырыышкыннарга таварышса-даа боттарының кара сагыштыг бодалдарындан ойталавайн турар деп, оратор оон ыңай демдеглээн. Деңшилгениң оруу-биле кижи төрелгетенниң бурунгаар шимчээшкининге шаптыктаар дээш олар чаа чүдек-бужар аргаларны хереглеп турар. Мурнунда олар марксизм-ленинизмниң идеологиязын шууттула хей деп турган. Амгы үеде олар марксизм дугайында чулчуруп, ону ленинизмге удурланыштыр салып турар апарган. Мурнунда олар социализмни хей деп буруу шаап турган. Ам олар социализмниң янзы-бүрү хевирлериниң—«Барыын чүк социализминиң», «Чөөн чүк социализминиң», «буяныг социализмниң» дугайын чулчуруп турар апарган.

Херек кырында боттуг социализмни, ылаңгыя Совет Эвилелин нүгүлдеп мегелээри империализмниң шыгжавырында доктаамал ажыглаттынып турар чепсек болу берген деп, Раджешвар Рао демдеглээн. Сайзырангай социалистиг ниитилелдиң чедиишкиннерин быжыглаан, социалистиг демократияны быжыглаарының херээнде өндүр улуг чорудулганы илергейлээн болгаш хамаатыларның хууда хосталгаларын магадылаан ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган чорук империалистиг пропагандага шиитпирлиг согуушкунну таварыштырган.

Бистиң партиявыстың туружун ап көөр болза: чүгле чаңгыс мөңгеде дириг идеология— марксизм-ленинизм туруп турар, бистиң башкывыс улуг Ленинниң ылаптыг тодаргайлааны, национал онзагай чорукту барымдаалап турар чүгле чаңгыс социализм туруп турар болгаш чүгле чаңгыс интернационализм— пролетаржы интернационализм туруп турар дээрзин барымдаалап турар бис.

Хуралдың киржикчилериниң чылыы-биле уткааны, Югославияның Коммунистер эвилелиниң Төп Комитединиң Президиум кежигүнү, ЮСФР-ниң Президиум кежигүнү эш **Владимир Бакарич** чүве чугаалаан. 1917 чылдың Октябрь— ол дээрге ийи үениң кызыгаары-дыр деп, ол чугаалаан. Улуг Ленинниң болгаш ооң тургускан партиязының удуртулгазы-биле силерниң чуртуңарның ажылчын аңгызы Октябрьның социалистиг Улуг революциязын үндүрген. Коммунистиг партияга баштаткан Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары дыка кыска төөгүлүг хуусаада социалистиг ниитилелди тургузарынга улуг түңнелдерни чедип алган.

Фашизмни ашкан тиилелгеге совет кижилерниң киирген салыышкыны шиитпирлиг болган. Кижи төрелгетенниң ниити деңшилгезинге, бүгү делегейге тайбыңны хандырарынга силерниң чуртуңарның ойнап турар ол ролюнга Совет Эвилелиниң улустары чоргаарланып болур. Совет кижилерниң чогаадыкчы күш-ажылының чаа чедиишкини бүрүзү, силерниң ниитилелиңерни бүгү талалыг хөгжүдеринге чаа базым бүрүзү бисти өөртүп турар.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязы Совет Эвилелиниң амыдыралында онза ужур-дузалыг болуушкун болуп турар деп, оратор медеглээн. Октябрь революциязының улуг идеалдарын боттандырарының оруунга чаа-чаа чедиишкиннерни ССРЭ-ниң ажылчы чоннарынга, бүгү улустарынга күзеп турар бис.

Октябрь революциязының Югославияга салдары кончуг улуг деп, оратор онзалап демдеглээн. Совет улустуң төөгүлүг үлегер-чижээ Югославияның коммунистерин кезээде сорук кирип келген.

Алдан чыл мурнунда Октябрь революциязы кижини кижи дарлаар чоруктуң чүс-чүс чылдарда туруп келген системазын бир-ле дугаарында оя шапкан деп, чыылганнарның чылыы-биле уткааны Францияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, секретары эш **Поль Лоран** байырлыг хуралга чугаалаан. Ынчангаш империализм бүгү делегейге оон ыңай кызыгаар чок тергиидеп шыдавас болган.

Ленинниң болгаш большевиктер партиязының кедергей улуг ачы-хавыяазы чүдел дээрге, силерниң улуг чуртуңарга социалистиг ниитилелди оларның тургузуп шыдаанында болур деп, оратор онзалап демдеглээн. Ооң-биле Октябрь делегейде ажылчын аңгының, деңшилгениң бүгү күштериниң эртемниг социализмниң революстуг оруунга шиитпирлии-биле турарынга дузалаан. Бүгү чурттарның дарлаткан, мөлчүткен кижилери ол чаа ниитилелдиң догуннаашкызындан демократия, хамаарышпас чорук, тайбың болгаш социализм дээш боттарының демиселинге чөленгиишти алган.

Капиталистиг делегейни бойладып турар чидиг кризиске удурланыштыр, Совет Эвилелинде экономика, социал болгаш культура көдүрлүүшкүнү болуп турар деп, П. Лоран уламчылаан. Социализм чаа-чаа чурттарның дуржулгазы-биле байлакшып турар. Улустар боттарының хамаарышпас чоруу дээш демиселге канчаар-даа аажок улуг тиилелгелерни чедип ап турар. Ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкин хөй-хөй капиталистиг чурттарда күштелип турар. Империализм чугула дүжүп бериишкиннерни кылыр ужурга таваржып турар. Тайбыңны камгалаарынче болгаш улустар аразынга чаагай чөпшээрежилгеже угланган Совет Эвилелиниң доктаамал күжениишкиннериниң ачызында делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкыны, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын улам ыңай кедергей улуг чергези-биле хөгжүп болур.

Байырлыг хурал ноябрь 3-те ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Спортчу аныяктар илеткээн

В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузунга ноябрь 1-де Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан спорт байырлалы чайынналчак болган. Дээрелерниң эң дээрелери—олимпий оюннарының, делегейниң, Европаның болгаш ССРЭ-ниң чемпионнары, а ол ышкаш аныяк спортчулар ол кежээге бодунуң мергежилин көргүскеннер.

Байырлалга эштер Д. А. Кунаев, Г. В. Романов, Г. А. Алиев, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Я. П. Рябов олар олурушкан.

Бистиң чуртувуска күш-культураны болгаш спортту хөгжүдериниң дугайында доктаамал сагыш салыышкыны дээш СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни бүгү совет спортчуларының өмүнээзинден спортчу гимнастика талазы-биле олимпий чемпиону Нелли Ким илереткен.

Самбырага «Октябрьның тиилелгези—XX вектиң кол болуушкуну» деп сөстер кыва берген. Революцияның кавайы хоорайга—Ленинградка кывыскан чырыткының чырыынга аныяктар партияның херээнге, Ленинниң херээнге шынчы болурунга дангыраглааннар. Залга коммунизм тургузукчузу—Совет Эвилелинге алдар болдурган, ленинчи партияга алдар болдурган лозуннар диңмиреп үнген.

Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүнезиниң кол үе-чадаларының дугайын, эвээш эвес алдарлыг тиилелгелерни чедип алган совет спорттуң төөгүзүнүң дугайын уран-чечен театржыттынган хевир-биле көргүскен.

Бистиң чуртувуста кижи бүрүзүнүң кылып болуру спорт болгаш күш-культура совет кижилерниң ёзулуг херегледи болу бергенин Лужникиге болган байырлал база катап көргүскен. ССРЭ-де амгы үеде 52 миллион ажыг күш-культуржулар бар. Кандыг-даа назылыг чурттакчыларны күш-культура болгаш спорт кылырынга хаара тударының чугула чепсээ болза «Күш-ажылга болгаш ССРЭ-ни камгалаарынга белен» деп комплекс болу берген. Чыл бүрүзүнде бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылга болгаш Төрээн чуртун камгалаарынга белеңин көргүзүп, ооң нормативтерин хөй миллион кижи дужаап турар.

Совет кижилерниң кадыкшылының дугайында, оларның күш-дамыр хөгжүлдезиниң дугайында партияның болгаш чазактың могаг чок сагыш салыышкынының ачызында бистиң чуртувуста күш-культура база спорт кылырынга эргежок чугула байдалдарны тургускан. ССРЭ-де амгы үеде үш муң ажыг стадионнар, 63 муң спорт залдары, 1300 ажыг эштир бассейннер бар. Совет спорт шимчээшкининиң материалдыг баазазы чыл келген тудум экижип база калбарып турар.

ССРЭ Конституциязында совет кижилерниң дыштаныр эргезин хоойлу ёзугаар быжыглаан. Ону массалыг спорттуң, күш-культураның болгаш туризмниң хөгжүлдези-биле база магадылаан.

Олимпий идеалдарынга долузу-биле дүүштүр спорт шимчээшкининиң хөгжүлдези боор турар Советтер чуртунда ол шимчээшкинниң ачы-хавыяазын хүлээп көргени болза Москва хоорайга 1980 чылдың олимпий оюннарын эрттирер эргени тывысканы болур.

Массалыг чорук бистиң спорттуң шылгарангай чедиишкиннериниң үндезини болур. Совет спортчуларның олимпий оюннарынга, делегейниң болгаш Европаның чемпионаттарынга, делегейниң өске-даа эң улуг маргылдааларынга бүзүрелдиг тиилелгелерин [illegible] муң ажыг алдын медальдар-биле демдеглээн.

Көрүкчүлер спорттуң хоочуннарынга байыр чедирип, амгы чемпионнарның болгаш оларның аныяк ээлчээниң—келир үениң олимпийжилериниң оюн көргүзүүшкүнүн көргеннер.

Спорт ордузунуң шөлчүгештеринге чоокта чаа доозулган маргылдааларның — уран-чечен гимнастика талазы-биле делегей чемпионадының болгаш спортчу гимнастика талазы-биле делегей кубогунуң ойнаашкынының тиилекчилерин чылыы-биле уткуп алган. Ол маргылдааларга Совет Эвилелиниң төлээлекчилери ниитизи-биле 20 дээди шаңналды чаалап алганнар.

Спорттуң болгаш аныяктарның байырлалында уран-чечен гимнастика талазы-биле делегейниң тулган чемпиону Ирина Дерюгина болгаш делегей чемпиону Галина Шугурова, делегей кубогунуң эдилекчилери—1976 чылдың Олимпиадазының тулган чемпиону Николай Андрианов, Европаның болгаш ССРЭ-ниң тулган чемпиону Владимир Маркелов база ССРЭ-ниң тулган чемпиону Мария Филатова оюн көргүскеннер. Сураглыг мөгелер——Монреальга чайгы олимпий оюннарының тиилекчилеринге зал байыр чедирген.

Байырлалга бодунуң күжүн штангистер көргүскеннер. Шөлчүгешке планетаның эң-не шыырак кижизи Василий Алексеев болгаш делегейниң рекордсмени Вартан Милитосян үнүп келгеннер. Василий Алексеевтиң чаа рекорду байырлалдың каасталгазы болган. Ол 256 килограмм деңзилиг штанганы көдүрген. Ол болза бистиң чемпионувустуң 80 дугааргы рекорду болган.

Фигуристер улуг чедиишкинниг болган. Оларның композициялары нарын болгаш чараш. Ордунуң дожунуң кырынга ийи кижи чунгулаарынга олимпий оюннарының, делегейниң болгаш Европаның чемпионнары Ирина Роднина болгаш Александр Зайцев, спортчу танцыга делегейниң болгаш Европаның чемпионнары Ирина Моисеева база Андрей Миненков олар оюн көргүскеннер.

Боттарының бедик мергежилин акробаттар болгаш батутка халыышкыннарның мастерлери, гимнастиканың массалыг оюн көргүзүүшкүнүнүң киржикчилери көргүскеннер. Байырлалга ниитизи-биле дөрт муң ажыг спортчулар киришкен.

Байырлалга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын байырлап эрттирерингге киржири-биле Москвада чедип келген партия-чазак делегацияларының, коммунистиг, ажылчын национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларның делегацияларының баштыңнары болгаш кежигүннери база чораан.

(СЭТА).

Малды хүр кыштагладыр

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке мал ажылының бөлүк мастерлериниң чагаазын база Л. И. Брежневтиң оларга харыызын солунга чоокта чаа парлаан. Республиканың бөлүк мурнакчы малчыннары ол чагаалар-биле танышкаш, республиканың бүгү малчыннарынга болгаш мал ажылын хандырып турарларга кыйгырыгны хүлээп алган. Л. И. Брежневтиң чагаазын, мал кыштагладыышкынынга хамаарыштыр партия болгаш чазактың доктаалдарын база мал кыштаглаашкынын үлегерлиг эрттирер дугайында кыйгырыгны республиканың ажыл-агыйларында калбаа-биле таныжып турар болгаш оларны амыдыралга боттандырарының хемчеглерин улам күштелдирген.

КУРЛАВЫРЛАР БАР, ОЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Мал ажылының бөлүк мастерлеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке чагаазын болгаш аңаа Л. И. Брежневтиң харыызын улуг сонуургал-биле таныжып, чүүлдүгзүнүн хүлээп алдывыс. Алма-Ата областа «Каркаринский» совхозтуң хойжузу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ж. Молдасановтуң 100 хойдан 175 хураганны база Ставрополь крайның «Ипатовский» уксаажыдылга заводунуң улуг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. С. Руденконуң төрүүр 100 хойдан-на 140-ден эвээш эвес хураганны, бир хойдан 10 килограмм дүктү алыр деп хүлээлгелерин бодап көөрге кайгамчык улуг үүле-херек-тир. Бистиң байдалдарывыска чүс хойдан 140—150 хураганны, баш бүрүзүнден 5—6 килограмм дүктү кыргып ап болурун мурнакчыларның дуржулгазы көргүзүп турар болгай. Ындыг көргүзүглерни чедип алырынга ажыл-агыйларда бар курлавырларны долу ажыглаары, малчыннарның күш-ажылының деңшилгелиг дуржулгазын эң пептеренгей болдурары чугула деп бодаар мен.

Бистиң «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырының хойжуларының келир кышка белеткелиниң, бар курлавырларны ажыглааның, ам-даа ажыглап болур курлавырларының талазы-биле чүнү чугаалап болурул? Мал чемнерин шору белеткеп алган-дыр бис.

Малчыннар боттары база аңаа улуг үлүүн киирип, 8—10 тонна чедир сигенни белеткээннер безин хөй. Кышкы үеде кол сорулга чүл дээрге, бар мал чемнерин эң камныг чарыгдаары, хойнуң чемгерилгезин шын таарыштырары, саванны болгаш өске-даа бодүүп чемнерни бар аргалар-биле болбаазырадып бээри болур. Мен бодум 8 тонна сигенни белеткеп алган мен. Кыштаамда оон аңгыда пресстээн сигенни база дүжүрген. Кышкы үеде хойнуң деңгилгезин кудулатпас, чаш төлүн чидириг чокка алыр дээш бүгү аргаларны ажыглаар мен. Аңаа бир чугула шиитпирлээр айтырыг чүл дээрге хойну ижер чылыг суг-биле хандырары-дыр. Кыштаам чанында кудук бар. Эрткен чылын аңаа моторист быжыглаваан, ажылдавайн кыштады. Ам бистиң бригаданың кыштагларын электрижидип доозуп тур. Ол магалыг чүве! Кудукка электрилиг мотор салып каар болза, чоок-кавының кыштагларын суг-биле хандырар ийик. Бир курлавыр ол.

Соок, шык кажаага хой чөдүрер, дегдирер, аарыыр, оон эртсе ара салыр болгай. Ынчангаш кажааны хойларга таарымчалыг кылдыр чылыглап, белеткээри хүр кыш ажарының, мал төлүн мепди алырының база бир чугула кезээ деп бодаар мен. Бистиң салбырда хой кыштагладырынга таарымча чок, соок, хыраалаар кажаалар бар, оларны совхозтуң дирекциязы эде көөр болза эки.

Оон аңгыда салбырда хой ажылын моон ыңай сайзырадырының айтырыгларын көдүрүксээн ийик мен. Мал чемин белеткелиниң улуг баазазын тургузуп, хой өстүрериниң интенсивтиг аргаларын ажыглаар талазы-биле перспективтиг ажыл бисте чорувайн турар. Бо айтырыгны совхозтуң дирекциязы, тускай эртемниглери онзагайлап көөрү күзенчиг.

Л. И. Брежневтиң мал ажылының мастерлеринге харыы чагаазында база оларның Л. И. Брежневке чагаагындан чүүлдерни, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң мал кыштаглаашкынын хандырарының дугайында чаа доктаалдарын амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдаарынче республиканың малчыннарының кыйгырыын деткип, хүлээп алдым.

Д. ЛАКПА,
«Кызыл тараачын» совхозтуң хойжузу.

СВЕРХПЛАНОВОЙ СТАЛИ
ЮБИЛЕЮ ОКТЯБРЯ!

Свердловск область. Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин Верхне-Исетскиниң металлургия заводунуң трансформатор каңының соок прокадының цегиниң коллективи төлептиг-биле уткуур. Бүдүрүлге чериниң чиңге трансформатор каңының кырын шеверлеп кылганы онзагай. Ол чорук электри машиналарынга болгаш приборларга энергия чидирерин улуу-биле кызырар.

Цехтиң ажыл-ишчилериниң чарыжында Е. И. Бурдовтуң кезикчилер бригадазы мурнап турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы бригаданың кежигүннери (солагай талазындан оң талазынче) П. С. Первухин, Е. И. Бурдов, В. А. Сухоруков, А. А. Ярмолинский болгаш Е. И. Алексеев олар.

З. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.

ТИИЛЕЛГЕЛИГ БРИГАДА

«Кызыл тудуг» эргелелинде Күш-ажылчы алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Михаил Данилович Шиповаленконуң бригадазы онгу беш чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде, октябрь 25-те күүседипкенин дыңнаткан. Бригада кежигүннери боттарының сөзүн ээлеп, алдарлыг юбилейге уткуштур алган социалистиг хүлээлгезин күүсеткени ол.

Сураглыг бригадир Михаил Шиповаленконуң бригадазы ол чедиишкиннерин кызымак ажыл-иши-биле чедип алган. Октябрьның 60 чылын күш-ажылчы белектерлиг уткууру дээш чарышка бо бригада идепкейлиг киржип, социалистиг хүлээлгелерин ай, квартал санында ажыр күүседип келген. Ынчангаш Михаил Даниловичиниң бригадазы каш-даа удаа социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп үнгүлээн.

Демниг ажыл-иштиң түңнели өөрүнчүг болган. Күш-ажылчы тиилелгени бригада чедип алганынга «Кызыл тудуг» эргелелиниң бүгү тудугжулары өөрүп, тиилекчи эштеринге байыр чедирген.

1977 чылда бригада 300 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын октябрь 25-ке чедир 303 муң рубльге күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 14 хуу ажыр күүсеттинген.

Доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчыларның саны бригадада көвүдээн. Оларга дашчылар Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Мария Васильева, Александр Шаравин, Борис Куулар, Салават Сержи, каңнакчы Николай Сидоренко болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязын мурнакчы бригаданың кежигүннери улуг сорук кириишкинниг деткивишаан, улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип турар.

Н. СОМОВА,
«Кызыл тудуг» эргелелинде килдис эргелекчизи.

Тыва театрның чаа сезону

ЧААГАЙ КҮЗЕЛДЕР-БИЛЕ

Бөгүн республиканың хөгжүм-шии театрының 42-ги чаа сезону ажыттынар. Улуг Октябрьның 60 чыл оюнуң бүдүүзүнде ажыттынып турар сезон профессионал коллективке ийи дакпыр байырлал. Чүл дээрге, бөгүн Совет Тываның найысылалынга 800 олуттуг чаа хөгжүм-шии театры база ажыттынар. Дакпыр-дакпыр байырлалдарның бүдүүзүнде бистиң корреспондентивис театрның чамдык чогаадыкчы ажылдакчылары-биле ужуражып чугаалашкан. Ам сөстү театр уран чүүлүнүң төлээлеринге бердивис.

В. Кок-оол, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи, драматург:

— Алыс бодум пенсионер, артистерниң эң улуу-даа болзумза, театрның тынныжы-биле тынып, оон ажыл-херээнге чоргаарланып чор мен. Үениң шаккыны кончуг-даа болза, ужүүр-мерген херектер-биле холбашкан кижиде кырыыр чай-даа кайда боор. Ооң чижээн арат-чонда ат-сураглыг артистер Максим база Кара-кыс Мунзуктар, Николай Өлзей-оол, Иван Забродин олардан көрүп боор силер. Мээң бо эштерим пенсионерлер-даа болза, ам-даа сценадан дүшпейн чорлар.

Бисте талантылыг режиссёрлар, артистер хөй. Театрның салым-чолу идегелдиг холдарда. Ынчангаш бо кижи безин үргүлчү бижиттинип, бир-ле ажыктыг чүүлдү кылып каайн деп бодап чоруур-дур. Чазак, партияның ачызында чаа театрны ап турар. Кызымаккай чорук, күш-ажыл, сценага бүрүн бердинишкин — бистиң чедиишкиннеривис ол деп уруг-дарыымга чагыкса дым.

А. Тавакай, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи:

— Максим Мунзуктуң «Дерсу Узалага» ойнааныының соонда, Тыва театрның ат-сураа чуртта элээн билдингир апарганын киноларга ойнап чорупп тургаш эскердим. Шынап-ла аалчыны өгже чалаарындан аңгыда, бот база «аал коданындан» үнүп турары ажыктыг болгу дег. Бистиң артистеривистиң киноларга удаа-дараа тырттырып турары — өөрүнчүг херек. Эрткен сезонда бо талазы-биле РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи О. Ензак болгаш өскелер-даа дүжүткүр ажылдааннар.

Бистиң ажылывыста солун чүүлдер хөй. Бо чылын Чөөн-Хемчикке болгаш Мөңгүн-Тайгага театр хүннерин эрттиргени — көрүкчүлерге база артистерге ажыктыг болган боор деп санаар мен. Театр дээрге-ле байырлал болгай. Ынчангаш шии бүрүзү артистерге, көрүкчүлерге-даа уттундурбас, онзагай чүүлдү чедирип турар болурун күзээр мен.

К. Сагды, режиссер:

— Москвада театр уран чүүлүнүң А. В. Луначарский аттыг институдунуң чанында режиссураның дээди курузун дооскаш, база-ла төрээн коллективимде ажылдай бердим. Бо хүннерде К. Треневтиң «Любовь Яровая» деп сураглыг шиизин РСФСР-ниң алдарлыг артизи, бистиң театрның кол режиссёру С. Оюн-биле кады тургузуп тур бис. Ол шиide театрның тыва бөлүүнүң бүгү артистери ойнап турар. Ук шиини көрүкчүлер чаа театрның сценазынга удавас көөр.

«Любовь Яроваядан» аңгыда, авыяк автор К. Саның-оолдуң «Ыглаар-Туруг» деп улустуң аас чогаалынга үндезилеп бижээн шиизин тургузуп ажылдап турар мен. Ол хөгжүмнүг шии болур. Ооң музыказын композитор А. Чыргал-оол бижээн, а чурук каасталгазын Г. Торлук кылган.

Үстүнде адааным шиилерден аңгыда К. Кудажының «Белек-кыс эмчи» деп төөгү ужур-утказыг шиизин база-ла чаа театрга удавас көөр силер. (Режиссёру — С. Оюн, чурукчузу И. Салчак).

З. Голубева, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи:

— Театрның орус бөлүү эрткен сезонда кошкү ажылдарны кылган. Ооң чижээнге Г. Боровиктиң «Буэнос-Айреске интервью», В. Розовтуң «Дорт дамды», И. Юзеевтиң «Өш-биле эвес», И. Григорьев биле В. Соллогубтуң «Орус водевильдери» хамааржыр. Чүнү-даа мурнай бөлүктүң кол режиссёру Виталий Леонидович Шклярның билдилиг ажылын демдеглээр ужурлуг. Ооң тургусканы И. Юзеевтиң «Өш-биле эвес» деп кударанчыг комедиязы национал драматургия талазы-биле фестивальга зонага тиилекчи болган.

Бистиң орус бөлүк чыл келген тудум-на талантылыг кадрлар-биле четчелеттинип турары өөрүнчүг. Чайгы үеде бистиң артистеривис чүгле бистиң республикага эвес, а Даг-Алтай база Хакас автономнуг областарга чедиишкиннииг ойнааш келген. Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери М. Рамазанова, Л. Котов, артистер Г. Шапин, Г. Черников, В. Евтушенко, В. Кузин, С. Ларионова, А. Фролов, Н. Стоякин болгаш өскелер-даа көрүкчүлерге улуг хүндүткелдиг.

Чаа театрның сценазынга бистер Н. Мирошниченконуң «Неоклонов», М. Воливаның «Кызыл-даван куш» деп шиилери-биле бир-ле дугаарында үнер бис.

Т. Саая, артист:

— Артист кижи мергежилин бедидер дээш доктаамал ажылдаар ужурлуг. Бисте танцының болгаш сцена шимчээшкиннериниң кичээлдери эртип турар. Ол ышкаш Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы С. Калининаның башкылаашкыны-биле ыры кичээлдерин эртип турар болгаш ында барык шупту артистер хаара туттунган. Эң ылангыя РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Кончар, Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Л. Солун-оол, Ч. Монгуш, артистер Д. Барынмаа, Р. Серен-оол, А. Куулар, Л. Чыртай-оол олар концерттерге чаа номерлерни, шиилер арияларын, дуэттерни улуг сонуургалдыг өөренип турар.

Бистиң театр бодунуң хөгжүм-шии театры деп адын бадыткап, музыкалыг чогаалдарны тургузуп келген. Эрткен сезонда азербайджан композитор У. Гаджибековтуң «Аршин мал-алан» деп хөгжүмнүг комедиязын тургусканывыс — көрүкчүлерниң сонуургалын чаалап алган.

КАРПОВКАДА КВАРТИРА

(Октябрь репортажы)

Оожум агымныг Карповка хемчигеш, ооң эриктери гранниттиг, угулаалалчак бөдүүн херим. Эрги Петербург бажыңнары суг да көрүнчүктелип тургулаар. Ында № 32 бажың бар. Ленинградчылар ону камгалап кадагалап турар, бүзээлээшкин үезинде-даа ону үрегдетпээн. Ол бажыңның 31-ги квартиразынга 1917 чылдың октябрь 23-те (эрги сан-биле октябрь 10-да) В. И. Лениниң удуртулгазы-биле РСДРП (б) Төп Комитединиң төөгүлүг хуралы болуп эрткен. Аңаа чепсектиг тура халыышкынны белеткээр дугайында шиитпирни хүлээп алган болгаш ону удуртур талазы-биле Ленинге баштаткан Төп Комитеттиң Политбюрозун тургускан.

Ам ында музей бар. Ырлыжым-шыпшың өрээлдерже кижилер бөлүк-бөлүү-биле-даа, чаңгыстап-даа барып кирип тургулаар. Кандыг кижи чок дээр: ажылчыннар, колхозчулар, шериглер, эртемденнер, школачылар... Чылдың-на 50 муң ажыг кижи ону көрүп турар. Ылаңгыя бо октябрь хүннеринде Карповкада ол бажың аажок хөлдүг. Экскурсантыларлыг автобус тутсуп келди. Таныжып көрээлинер: свердловчулар-дыр. Олар Нева хемниң эриктеринге дыштанып тургаш, Разливке чорааннар, Кышкы ордуну болгаш «Аврораны» көргеннер.

— Бо бажыңны эки билир мен, чепсектиг тура халыышкын үндүрер дугайында төөгүлүг шиитпирни мааа хүлээп алганын номчуп тапышкан мен. Моон мурнунда мааа чорбаан мен — деп, «Уралмаш-заводтуң» ажылчыны А. Миронов чугаалады.

Миронов квартираның эргинип сеткил дойлуушкуннуг артап кирген. Ында бар-ла чүвелер бөдүүн: ыяш рамалыг көрүнчүк, улуг телефон аппараады, ол чайыннапып турар баалыңныг. Сактырга, телефон бо дораан кыңгырт дээрге, сегирип алтар, оон ырак үениң хөлзээзиннииг үннери дыңналып кээр ышкаш боор...

Экскурсовод Н. Петрова он чеди чылдың октябрь дүнезинде Төп Комитеттиң хуралдап турганы столоваяже аалчыларны чалаан. Өрээл ортузунда дубтан кылган улуг стол, ооң кырында шай ижер стаканнар тургулаар. Дээвиирде эрги хүлер лампа азып каан. Дуб буфет, ийи ужунда шөйбек сыртыктарлыг, чымчак, калбак диван, чайганыр кресло. «Современник» болгаш «Летопись» журналдарның номерлерин чыгган этажерка. Ол квартираның ээзи большевиктер партиязынын 1905 чылдан бээр кежигүнү Г. К. Флаксерман ол журналдарның бижикчизи турган. Ханада Г. Флаксерманның ынак чогаалчылары Некрасовтуң болгаш Салтыков-Щедринниң портреттерин аскан.

Өрээлдиң соңгазын кара чоорган-биле дуй азып каан. Аныяк оол экскурсоводтаң:

«Соңганы чүге дуй азып кааны ол?» деп айтырган. Мында хамык чүве ол уттундурбас дүнеде турганы дег хевээр арткан. Серемчилелдиг болур дээш соңганы дуй аскан. Владимир Ильич ынчан чажыт байдалга чорупп турган. Керенскийниң чазаа ону дилеп тывырынче бүгү күжүн мөөнээн. Ленин бир бажыңдан бир бажыңче чаштынып чорупп турган. Шак бо төөгүлүг хуралче ол Эйно Рахьяга үдедип алгаш, Сердоболь кудумчузундан келген. Олар айыылдыг черлерни оюп-кыйып чораш, аңаа чаштына-чаштына чадап келгеннер. Айыылдан камгаланыр дээш Ленин даштыкы хевирин өскертип алган.

Флаксерманның квартиразынга Владимир Ильич козадуунда шупту улус чыглып келгенде, чедип келген. Ону барык шупту таныбааннар: сегел болгаш эрин салы чок болган, бажында өле-көк чажырыкныг кедип алган. А. М. Коллонтай хуралга шала озалдап келген. Соонда ол мынчаар сактып чугаалаан: «Азып каан лампаның чырыы деттеп столду долгандыр Төп Комитет кежигүннери олурган. "Мээн чанымга таныбазым, өле-көк баштыг бир-ле кырган олурган. Бичии ырады чыла бергеш, карак уштап көрүп олурдум. Хенертен таныбазым кижиниң арын-шырайынга кыжырыг-шоодуглуг чымчак хүлүмзүрүг ойнай берди. Оон: «Таныбадыңар бе? Харын эки-дир» деп кагды.

Экспонаттарны инженер Г. Симутин эргий көрүп тура, хуралдың протоколунга хамаарыштыр айтырыг салган:

— Кол айтырыг талазы-биле илеткелди Ленин кылган, а протоколда ооң фамилиязы чок кандаай чүвел?

— Шын эскерген-дир силер — дээш экскурсовод улаштыр тайылбырлаан — «Сөс алган...» деп кааның көрүнер даан, а ооң ыңай фамилияны шуут шыйып кааңкан. Истеп-сүрүкчүлер тып алза хоржок дээш ынчангыны ол-дур.

Владимир Ильич делегей болгаш иштиктиниң байдалынга тодаргай анализти берген. Ленин «политика талазы-биле эрге-чагырганы шилчиир үе шуут келгени бо-дур» деп чугаалааш, партияның эрге-чагырганы сорулгазы — тура халыышкынның шериг-техниктиг белеткели ол болур дээрзин дорт айыткан.

Каменев биле Зиновьев аңаа удурланган. Троцкий шиитпирлиг демиселди соңгаарладыр аргазын бодап, ол-бо будулдуруп турган. Ленинниң килеңи хайныгып олурган. Шак ындыг байдалга ол шуглдааш, бодунуң шиитпирлиг бодалын быжыы-биле камгалаан. Маргылдаа дүн ортузунче ажыр үргүлчүлээн, ынчалза-даа Владимир Ильичтиң резолюциязын хөй кезии чүүлдүт деп бадылаан.

Ооң соонда Ф. Э. Дзержинскийниң саналын ёзугаар тура-халыышкынны баштаар талазы-биле чеди кижи составтыг Төп Комитеттиң Политбюрозун тургускан документини хүлээп алган. Ооң удуртукчузу В. И. Ленин болган...

— Коммунист кижи мен. Уругларым база-ла коммунистер болурун күзээр-дир мен. Ону олар көрүп алгаш, бодамын сагынгайлар аан. Мындыг төөгүлүг черлер биске эң-не көрүксенчиг болгаш солун-дур — деп, Алма-Атадан келген А. Анашенко чугаалады.

Н. ЛОБУНЕЦ,

В. И. Лениниң мемориал музей-квартиразының эргелекчизи.

МОСКВА. Төп телевидениениң музыка редакциязы байырлалдың «Ак-көк отчугаш» программазын белеткеп турар. Ону Октябрьның 60 чылының хүннеринде көргүзер.

Телекөрүкчүлер ынак артистерин, бистиң чурттувустуң сураглыг уран-чечен коллективтерни көөрлер.

«Отчугашка» сураглыг кижилер — бүдүрүлгениң мурнакчылары киржир.

ЧУРУКТА: УССР-ниң улустуң артизи, Т. Г. Шевченко аттыг шаңналдың лауреады Анатолий Авдиевскийниң удуртулгазы-биле Украинаның Күрүнениң Григорий Верёвка аттыг улустуң үлегерлиг хөйнүң ырызының оюн көргүзүп турары. «Чер, өөрүп тур» деп танцыны күүседип турары.

И. ЗОТИННИҢ болгаш Б. КАВАШКИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

ТЕЛЕ-ВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—**«Човуланның дөвүнчүүнге».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 10-гу серия.
11.45—**Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ырының академиктиг ниити ырызының концерти.** Уран чүүл удуртукчузу — РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Кутузов.
12.10—**«Киев». «Хоорайлар болгаш кижилер»** деп бөлүктен документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

12.50—Телефильм.
13.50—16.25—Чапсар.

МОСКВАДАН

16.25—**«Ол Сибирь-дир».** Документалдыг фильм.
17.20—Уругларга фильм. **«Шон болгаш Шер».** Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.35—Телемедээлер.
18.50—**«Октябрьга алдар!».** Дамчыдылга.
19.35—**«Тываның неделязы».** Информастыг программа.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—**«Октябрь болгаш тайбың дугайында сөс».** Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
21.25—21.35—Чапсар.
21.35—**Улустуң аялгалары.** Концерт.
21.50—**«Човуланның дөвүнчүүнге».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 11-ги серия.
23.00—**«Үе».** Информастыг программа.
00.00—Совет Армияның ийи дакпыр Кызыл Тук орденниг А. Александров аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.
00.30—01.30—**Останкинонуң концерт студиязынга В. Казин, Р. Казакова, А. Жигулина, Ю. Друнина, В. Соколов, Б. Ахмадулина, К. Ваншенкин, А. Межиров, Ю. Кузнецов оларның киржилгези-биле поэзия кежээзи. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры шүлүкчү А. А. Сурков дамчыдылганы башкарар.**

Редактор В. С. ШАРАВИН.

·СПОРТ·СПОРТ·

ПРАГАГА БОЛУР ОЮНГА

1978 чылдың апрель 26-да Прага хоорайга ЧССР-ниң, ССРЭ-ниң, Швецияның, Канаданың, Финляндияның, АКШ-тың, ГФР-ниң болгаш ГДР-ниң — делегей хоккейиниң эң шилиндек дээш сес командазы делегейниң 45-ки чемпионадын эгелээр. Герман Демократтыг Республиканың спортчулары мурнунда «Б» бөлүктүң тиилекчилери болганындан эң дээре командаларның санынга кирер эргени чаалап алган.

Делегейниң ээлчеглиг чемпионадын эрттирери-биле Злата Праганы таварылга боол шилип албаан. Чүге дээрге 1978 чылда чехословак хоккей бодунуң 70 чыл оюн демдеглеп арттирер. Ынчангаш ЛИХГ-ның чайгы конгрези Хоккей федерациязының Прагага чемпионат эрттирер дугайында дилээн 1975 чылда-ла хандырган.

«ЛИХГ-ның ол шиитпирин бистиң хоккейивисти хүндүлеп көргениниң демдээ кылдыр көрүп турар бис. Ынчангаш маргылдааның киржикчилеринге болгаш көрүкчүлеринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш оралдажыр бис» деп Хоккейниң чехословак эвилелиниң даргазы доктор Зденек Андршт чугаалаан.

Прагага болур делегей чемпионадынга сонуургал улуг. Ындыг болбас арга чок. ЧССР-ниң шилиндек командазы делегейниң бирги чери дээш болган сөөлгү маргылдааларга ийи катап тиилелгени чедип алган.

Ам болур хоккей сезону делегейниң бирги чери дээш Венага болган маргылдааның түңнелдери-биле холбашкан. Каш чыл бурунгаар делегей оваадайы дээш колдуунда ийи команда — ССРЭ биле ЧССР олар демисежип турган. Ынчан швед команда чемпион болур дугайында безин бодавайн турган. Ам байдал өскерилген. Он чыл бурунгаар дег дөрт команда бирги черин былаажыр апаар.

Болур оюннарының дугайында анализтеп турган, кол командаларның ойнакчыларының мергежилдериниң улам бедээнин айтыр херек. Ол чорук командаларның күжүнүң болгаш техниктиг аргаларының өскенин херечилээн.

Делегей чемпионады колдуунда-ла ажыттынарының безин мурнунда эгелээр. Сезонга белеткел үезинде шилиндек командаларның тренерлери клубтар тренерлери-биле кады хоккейжилерни делегей чемпионадынга белеткеп эгелээр. Кажан маргылдаа үези чедип келгенде команда бүрүзү бодунуң хире-чергезин биле бээр. Бо удаада ЧССР-ниң, Швецияның, ССРЭ-ниң болгаш Канаданың командалары бирги чер дээш маргыжарлар.

Бо чылын болуп эрткен делегей чемпионадынга ССРЭ-ниң шилиндек командазы үшкү черни алган. 1963 чылдан бээр барык бирги черни доктаамал ээлеп келген команданың бо оюну хоккейге хөй-хөй сонуургалдыгларны кайгаткан. Маргылдааның эгезинде бистиң командавыс тиилелгени алды удаа чедип алган турган. Кажан үш дугаар черни алганывыста, бистиң тиилелгелеривиске өөрүшкен кижилерниң элдепсинген медээжок. Бо хүннерге чедир ССРЭ-ниң Спорт комитединиң хоккей килдизинче, солуннар редакцияларынче чагаалар келбишаан. Хоккейге сонуургалдыгларның ол чагыг, сүме киирген чагаалары четпестерни чайладырынга, оюннуң анализин кылырынга улуг идигни бериш турар.

Бистиң командавыстың амгы үеде күштүг шын. Ол черле маргылдаа чок. «ССРЭ-ниң шилиндек командазы эң дээре команда болуп артса-даа, шиитпирлээр айтырыглары хөй-дүр» дээш К. Гутаның чугаазы чөптүг.

Ийет. Айтырыглар хөй. Шыңгыы айтырыглар бар. Ынчалза-даа оларны шиитпирлеп ап болур.

(«Хоккей» деп журналдан).

Полиомиелит дугайында

Ындыг-ла үр эвесте, 15—20 чыл бурунгаар чыл бүрү муң-муң бичии чаштарны эмнеттинмес берге байдалга таварыштырып, ада-иелерни, эмчилерни доктаамал дүвүредип келген нептереңгей аарыгларның бирээзи турган полиомиелит — нерви системазын, эң ылаңгыя оорга чүнүн кемдедип баксырадыр, мунчураар, халдавырлыг аарыг болур. Ооң ол берге халдавырындан камгаланыры кончуг берге турган болгаш аарыг кижилерни аңгылап, оларның чурттап турганы бажың-балгадын, ооң чоок-кавы девискээрин дезинфекциялап, карантиннеп турда-ла дуза болбайн турган. Бо халдавырлыг аарыгның өскүдүкчүлери чүгле аарыг кижилер эвес, харын-даа кадык кижилер болуп турганы таварылга эвес.

Полиомиелитке удур демиселге баштайгы чедиишкин Джонас Солк деп америк вирусологтуу болган. Ооң чогааткан өлүг вакциннериниң аарыгга удур демиселиниң түңнелинде ук аарыгдан аараан уругларның хоомчазы 3—4 катап кызырылган. Ынчалза-даа Солктуң ол вакцинази (вакцина дээрге, кандыг-бир микробтан азы вирустан алган камгалал чүүл. Вакциннерниң өлүг болгаш дириг деп ийи хевири бар) ындыг-ла эки дээштиг болбааныңдан, аарыгга удур тарыышкынны 2—3 чыл болгаш катап база кылыр турган. Ындыг вакцинаны бүдүрери нарын болгаш ол үнелиг. Ону бүдүреринге херек дээр кол чиг-этти сарбашкын бүүрээниң шыңганнарындан алыр. А сарбашкыннарны Индиядан, Африкадан самолёт-биле дажып эккеп турган. Ол вакцинаның бир миллион дозазын кылырда 1500 сарбашкын херек.

Чүгле Совет Эвилелинге безин ынчан 80 миллион ажыг уругларга тарыышкын кылыры негеттинип турган-дыр...

Джонас Солктуң бо ажыдыышкынының ажыглаары берге болганындан полиомиелитке удур демиселди база бир өске америк эртемден А. Себин чоруткан. Ол полиомиелиттиң кижиге хоралыг вирустарының үш хевирин сарбашкын бүүрээниң шыңганнарынга тарадып өстүрүп, ону дыка үр шинчилээн. «Д. Солктуң шенеп кааны белен вакцинациязы турда-ла, ооң херээ чүү боор» дижип, А. Себинниң ол дуржулгазын чамдык эмчилер болгаш эртемденнер деткивейн турган. Ындыг байдалга таварышкаш, А. Себин бодунуң ол ажылын меңээ болгаш ССРЭ-ниң МЭА-ның академиги М. П. Чумаковка эккээрге, 1956 чылда АКШ-ка барып, вакцино-профилактиктерниң дуржулгазы-биле таныжыкаш, оон ССРЭ-же Д. Солктуң өлүг вакциннерин, А. Себинниң кошкак вирустарын эккеп, оларны хандыр өөренип көрген. Шенелдени баштай дириг амытаннарга, оон чоорту кижилерге коңчуг оваарымчалыг кылып эгелээн.

Кижилерге шенелдени кылырда баштай шинчилел ажылдарын кылып турганнар боттарывыска, боттарывыстың уругларывыска кылдывыс. Түңнел эки болган, кым-даа полиомиелиттен аарываан.

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң чөпшээрели-биле вакцинаны элээн каш кижиге кылган. Түңнел база-ла эки болган. Оон эгелээш бичии уругларга полиомиелитке удур тарыышкынны чорудуп берген. Невропатолог профессор Е. Ф. Давиденкова эртем-шинчилел ажылдакчылары-биле кады кошкадып каан вирустарның үш хевириниң мырынай бичии уругларга безин хора чогуп бадыткаан.

1957—1958 чылдарда полиомиелитке удур тарыышкынны 2500 урутта Ленинградка, а 1959 чылда — 1.800.000 урутта тарыышкынны Латвияга, Молдавияга, Белоруссияга, Псков, Новгород областарга кылган. Тарыышкын кылган соонда 3 ай эрткенде, уруглар шупту кадык хевээр арткан. Вакцинацияны мынчаар калбаа-биле чорутканы соонда, ол черлерге уругларның полиомиелиттен аарыыры 10 катап эвээжээн, июль — сентябрьда эгелээр аарыгның сезону шуут читкен.

Сыкыртыр тарыышкындан уруглар аарзынар болза, ону шай азы сироп-биле кады шопулактап ижиртип болур. Джонас Солктуң дуржулгазынга көөрде, чаа вакцина бүдүрүлгезин 50—100 катап чиик болгаш миллион доза бүрүзүнге 20—30 сарбашкын херегледтиннер.

ССРЭ-ниң МЭА-ның М. П. Чумаковка удурткан Москвада полиомиелит шинчилээр институду 1959 чылда Литвада, Эстонияда, Узбек ССР-де 7 айлыындан эгелээш 14 харга чедир назылыг уругларга хайгааралды чорударга, түңнели тергиин эки болган. 1960 чылдан эгелеп бүгү чуртта дириг вакцинаны массалыг ажыглап, академик Чумаковтуң сүмези-биле ону драже-конфета хевирлиг кылдыр үндүрүп турар. 1961 чылдан бээр ССРЭ-де ол халдавырлыг аарыгның сезон аайы-биле өскүүрү читкен, полиомиелиттен аарыыр таварылга кончуг эвээжээн. Ханы хыналдадан илерээни, 1960 чылга чедир кадык уругларның чүгле 5—10 хуузунуң ижин-шөйүндүзүнден полиомиелит вирузу тыптып турган болза, ам каш-каш муң уругларның чаңгызындан-даа ындыг вирус тывылбас. Совет Эвилелинге бүдүрүп үндүрген дириг вакцинаны Азияның болгаш Африканың он-он чурттарында болгаш база социалистиг чурттарда чедиишкинниг-биле ажыглап турар. Ол ышкаш АКШ-та база 1961 чылдан эгелеп ону калбаа-биле ажыглап эгелээнинден полиомиелиттен аарып турарларның саны дыка кызырылган.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың вирусологтарының демиселиниң түңнелинде, эрге-бурунгудан билдингир, халалыг халдавырлыг аарыг тиилеттирген.

А. СМОРОДИНЦЕВ,

ССРЭ-ниң МЭА-ның академиги.

Байырлал хүннеринде каяа, чүү болурул?

НОЯБРЬ 5-ТЕ

● № 3 автотранспорт бүдүрүлгезиниң клубунга автомобилистер хүнүнге тураскааткан кежээ. Эгелээри 16 шакта.

● Кызыл партизаннарның тураскаалынга. Ада-чурттуң Улуг дайынынга амы-тынын берген дайынчыларның обелискизинге хүндүскүнүң 11 шакта чечектер салыр.

● В. И. Лениниң тураскаалынга хүндүскүнүң 13 шакта чечектер салыр.

● Парктың теннис залынга тенниске блиц-маргылдаа 11 шакта эгелээр.

НОЯБРЬ 6-ДА

● Тываның чаа хөгжүм-шии театрынга «Октябрьга ыры» деп байырлал концерти 15 шакта болур.

● «Енисей» Культура бажыңынга туубу заводунуң мурнакчыларынга тураскааткан кежээ 16 шакта эгелээр. Бо-ла Культура бажыңынга 20 шакта аныяктарның дыштаныгла кежээзи болур.

● Парктың теннис залынга тенниске блиц-маргылдаа 11 шакта уламчылаар.

НОЯБРЬ 7-ДЕ

● Тываның чаа хөгжүм-шии театрынга «Октябрьга ыры» деп байырлал концерти 19.30 шакта эгелээр.

● Байырлалдың фейерверги 20 шакта болур.

● ВЛКСМ обкомунуң шаңналы дээш хостуг хүреш маргылдаазы улуг спорт залынга 14 шакта эгелээр.

● Шыдыраага блиц-маргылдаа шыдыраа клувунга 11 шакта болур.

● Ча адарынга «Трудовые резервы» эки тура спорт шитилелиниң ажык бирги чери дээш маргылдаа № 1 кедээ профессионал-техниктиг училищениң тиринге 14 шакта эгелээр.

НОЯБРЬ 8-ТЕ

● Тываның чаа хөгжүм-шии театрынга «Октябрьга ыры» деп байырлал концерти 19.30 шакта болур.

● «Геолог» Культура бажыңынга «Оларны революцияның демиселчилери ыраажып чораан» деп лекция-концерт 13.30 шакта эгелээр. Аныяктарның дыштаныгла кежээзи 20 шакта болур.

● ВЛКСМ обкомунуң шаңналы дээш хостуг хүреш маргылдаазы улуг спорт залынга 10 шакта уламчылаар. Шыдыраа клувунга маргылдаа 11 шакта эгелээр. Ча адарынга «Трудовые резервы» спорт шитилелиниң бирги чери дээш маргылдаа 11 шакта уламчылаар.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

Тываның чаа хөгжүм-шии театрынга

ноябрь 6-да 15.00 шакта
ноябрь 7-де 19.30 шакта
ноябрь 8-те 19.30 шакта театрның, филармонияның артистериниң, Телевидение болгаш радио-дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң киржилгези-биле

«ОКТЯБРЬГА ЫРЫ»

деп театржыткан концерт болур.

Билеттерни Тываның күрүне филармониязының төп кассазында («Найырал» кинотеатр чоогунда) болгаш театрның эрги бажыңында садып турар.

1973 чылдың февраль 16-да Бодаалай Көгел-оол Михайловичиниң адынга Кызыл КАИ-зиниң тывыскан ПБ сериялыг 467857 дугаарлыг чолаачы шынзылгазы читкен, ону ам күш чок деп санаар.

КИНО

НОЯБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Медальдың ушкү талазы» 9.50, 11.35, 13.30, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хем ынды талыгырда» 9.20, 11.10, 15.00, **«Берүнүң нан-биле»** 12.50, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Туттурбас өжээн негекчилери» 15.00, 16.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ак Бим кара кулак» (2 сериялыг) 11.00, 14.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийниң амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кодбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 258.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00999.